

מחאה אסורה

הגבלת חופש הביטוי של מתנגדי המתקפה הצבאית בעזה על ידי
רשויות אכיפת החוק

מחקר וכתובה

עביר בָּפֶר¹ וְרֵנָא עֶסְלִי²

¹ עורכת דין בארגון עדאלה ומנהלת הקליניקה לזכויות ושיקום אסירים בפקולטה למשפטים באוניברסיטת חיפה.

² עורכת דין בארגון עדאלה מלגאית מטעם ארגון Open Society Justice initiative.

תוכן העניינים

הקדמה

עמ' 4	
עמ' 4	תגובת רשויות אכיפת החוק
עמ' 5	תמצית הנתונים
עמ' 6	הפרקליטות והמשטרה
עמ' 6	בתי המשפט
עמ' 6	עדויות מפי מפגינים שנעצרו וסבלו מאלימות משטרתית
עמ' 7	הטרדת פעילים פוליטיים על ידי השב"כ והתחקות אחריהם
עמ' 7	מעורבות האקדמיה בתמיכה במלחמה ובדיכוי חופש הביטוי
עמ' 8	הגבלת חופש הביטוי בשל הקהל העוין

מעצרים המוניים לשם הרתעה

עמ' 10	
עמ' 13	העדר פרופורציה בין היקף המעצרים לבין החשדות והאישומים ניפוח חשדות בבקשות להארכת מעצרים של אנשים אך ורק בשל נוכחותם בזירת האירוע
עמ' 14	סירוב שיטתי של רשויות אכיפת החוק לשחרר עצורים, לרבות לחלופות מעצר
עמ' 16	

דוגמאות לאופן הבלתי חוקי שבו פוזרו משמרות מחאה ובוצעו מעצרים

עמ' 25	
עמ' 26	א. התניית קיום משמרות מחאה בקבלת רישיון, בניגוד לדין
	ב. הקהל העוין: פיזור הפגנות וסירוב לאשר עצרות מחאה בטענה לחשש ל"הפרת השלום"
עמ' 27	
עמ' 30	ג. מעצר הסטודנטים באוניברסיטת תל-אביב
	ד. מעצרים של חמישה ממשותפי משמרת המחאה שהתקיימה
עמ' 31	מול שגרירות מצרים
עמ' 32	ה. מעצר סטודנטים ופעילים פוליטיים בקמפוס אוניברסיטת חיפה
עמ' 34	ו. מעצר סטודנטים מאוניברסיטת בן-גוריון

- ז. מעצר חברי קבוצת "דרום לשלום" בבאר שבע והעמדתם לדין עמ' 35
- ח. פיזור אלים של משמרת מחאה שקטה וחוקית בחיפה בליל ראש השנה האזרחית עמ' 37
- ט. פיזור אלים של משמרת מחאה בכרמיאל עמ' 38
- י. מניעת קיום מסע אופניים עמ' 38
- יא. החרמת אוטובוסים עמ' 39

אלימות שוטרים

עמ' 41

מעורבות השב"כ בחקירות פעילים פוליטיים

עמ' 42

אקדמיה במדים

עמ' 46

- א. אדישות האקדמיה עמ' 46
- ב. דיכוי מחאת הסטודנטים וחיזוק ידי החיילים עמ' 48
- ג. מינוי אל"מ פנינה שרביט-ברוך למרצה לדין בינלאומי עמ' 49
- ד. מעקב אחר פעילות פוליטית של סטודנטים באוניברסיטת בן-גוריון עמ' 50

עמ' 51

סיכום ומסקנות

הקדמה :

ב-27 בדצמבר 2008 פתחה ישראל במתקפה צבאית רחבת היקף על רצועות עזה. המבצע, שכונה "עופרת יצוקה", נמשך 23 ימים של הפצצות והפגזות מהאוויר, מהים ומהיבשה שגרמו להיקף פגיעה באוכלוסייה האזרחית הפלסטינית באופן חסר תקדים. נזק רב נגרם גם לבתי מגורים, למפעלי מסחר ולתשתיות הציבוריות.³

אזרחי המדינה הפלסטינים יצאו לרחובות בהמוניהם, כדי למחות נגד המתקפה הצבאית ולהתקומם נגד הפגיעות הקשות באוכלוסייה האזרחית בעזה, שאירעו מדי יום ביומו. לקולות המחאה של האזרחים הערבים הצטרפו ישראלים שהתנגדו למתקפה הצבאית וביקשו אף הם לממש את זכותם למחות נגדה ולדרוש את הפסקתה.

דו"ח זה מתאר את האופן שבו הגיבו רשויות אכיפת החוק על מחאתם של המתנגדים למתקפה הצבאית על עזה. הדו"ח חושף כיצד הפכו המשטרה, הפרקליטות, השב"כ, בתי המשפט ואפילו מוסדות אקדמיים מסוימים את המעצר לשיטה קלה ומהירה לדיכוי מחאתם של המתנגדים למתקפה הצבאית ומצביע על הקלות שבה אפשר לשלול לשווא את חירותו של מפגין.

הדו"ח סומך את ממצאיו על נתונים שאספנו מדוברות המשטרה, על עדויות שגבה ארגון עדאלה מפעילים פוליטיים וחברתיים, על תלונות שטופלו משפטית על ידי עדאלה בעת המתקפה הצבאית ואחריה, על ניתוח החלטות של בתי משפט שדנו בהארכות מעצר של עצורים שנעצרו בפעולות מחאה נגד המתקפה הצבאית וכן על מידע כללי שפורסם בכלי התקשורת ועל ידי כמה ארגוני זכויות אדם במדינה.

להלן תמצית הדברים שיוצגו בדו"ח זה :

תגובת רשויות אכיפת החוק :

רשויות אכיפת החוק – המשטרה, הפרקליטות, השב"כ ובתי המשפט – נקטו נגד המפגינים יחס חמור, החורג מכל אמת מידה סבירה. לדוגמה, ביום הרביעי למתקפה (30.12.2008), לאחר שכבר נעצרו 200 מפגינים ערבים, הצהיר מפקד מחוז הצפון במשטרה, ניצב שמעון קורן, כי בצד מתן האפשרות לקיים מחאות תוסף המשטרה לפעול נגד מפירי החוק ביד קשה ובאפס סובלנות.

³ ישראל הכריזה על הפסקת אש ב-17 בינואר 2009, בתום 23 ימים של הפצצות והפגזות מהאוויר, מהים ומהיבשה, שבהם נהרגו 1,414 פלסטינים, 313 מהם ילדים. 5,303 פלסטינים נפצעו, מתוכם 1,606 ילדים ו-828 נשים. הלשכה הפלסטינית המרכזית לסטטיסטיקה דיווחה על הרס מלא של יותר מ-4,000 בתי מגורים ועל הרס חלקי של 17,000 בתים נוספים. ראו: Combined Report of the UN Human Rights Council's Special Rapporteur, Human Rights Situation in Palestine and Other Occupied Arab Territories, A/HRC/10/22, 20 March 2009, p. 5 Special Rapporteur on the situation of human rights in the Palestinian territories occupied since 1967, Richard Falk, *Human Rights Situation in Palestine and other Occupied Arab Territories*, 11 February 2009, A/HRC/10/20, p. 7 ; <http://www.ochaopt.org/gazacrisis/index.php?id=-1&Page=2&rpp=10> ; ביום 9.09.09 פירסם ארגון בצלם נתונים שונים במקצת. מהארגון נמסר, כי במהלך המבצע הצבאי נהרגו גם 9 ישראלים. 3 מהם היו אזרחים שנהרגו מפגיעות רקטות קסאם וגראד ו-6 היו אנשי כוחות ביטחון. 4 חיילים נוספים נהרגו בידי חיילים ישראלים. ראו: http://www.btselem.org/Download/20090909_Cast_Lead_Fatalities_Heb.pdf

הדו"ח המונח לפניכם מראה, כי כמעט בכל זירה שבה היו אירועי מחאה גילו הרשויות יחס של אפס סובלנות כלפי המתנגדים למתקפה. **רוב המעצרים בוצעו בזירות שבהן לא היו גילויי אלימות מצד המפגינים.** המשטרה, הפרקליטות ובתי המשפט עשו שימוש בהליך המעצר כאמצעי להתרת הרבים מלצאת לרחובות. ידוע לכל, כי שיקולי הרתעה מתייחסים לענישה הנקטת נגד אדם לאחר שהורשע בדין וכי אין להפוך את המעצר לכלי שבו משתמשות רשויות אכיפת החוק כדי להתרועע מפני ביצוע פעולה כלשהי, מקל וחומר פעולת מחאה. לא כך נהגו הרשויות בעניין הנדון כאן.

השימוש במעצר לצורך הרתעה, המוכר לנו גם מתקופת האינתיפאדה הראשונה והאינתיפאדה השנייה, מיום הנפבה, מיום האדמה ומזירות שבהן היו אירועי מחאה נגד הריסות בתים, מנוגד לכל עקרונות המשפט הפלילי. דו"ח זה מבהיר זאת בהרחבה.

תמצית הנתונים :

הנתונים שאספנו בעת המבצע ואחריו מצביעים על שיטת מעצר קולקטיבית ולא פרופורציונלית :

- ❖ **832 בני אדם נעצרו על ידי המשטרה בתקופת המבצע הצבאי ;**
- ❖ **34% מהעצורים היו קטינים, מתחת לגיל 18 ;**
- ❖ **80% מכלל הנאשמים הוחזקו במעצר עד תום ההליכים ;**
- ❖ **54% מכלל העצורים עד תום ההליכים הם קטינים ;**
- ❖ **73% מהבגירים שנגדם הוגשו כתבי אישום נעצרו עד תום ההליכים ;**
- ❖ **86% מהקטינים שהוגשו נגדם כתבי אישום קיבלו מעצר עד תום ההליכים ;**
- ❖ **כל הנאשמים ממחוז הצפון נעצרו עד תום ההליכים ;**
- ❖ **94% מהנאשמים במחוז ירושלים קיבלו מעצר עד תום ההליכים ;**
- ❖ **אף נאשם ממחוז תל-אביב קיבל מעצר עד תום ההליכים⁴ ;**
- ❖ **רוב כתבי האישום הוגשו בגין השתתפות בהתקהלות אסורה, התפרעות ותקיפת שוטר. קומץ קטן מאוד מכתבי האישום הוגשו בגין סיכון חיי אדם בנתיב תחבורה.**

⁴ רוב היהודים שהתנגדו למלחמה נעצרו במחוז זה.

הפרקליטות והמשטרה:

הפרקליטות והמשטרה הציגו את כל אירועי המחאה, ללא זיקה לאופיים, לאיום קיומי על ביטחון המדינה.

הפרקליטות והמשטרה עירערו על כל החלטה לשחרור חשוד ממעצר וזכו בכל העררים שהגישו. באמצעות הוספת פסקת הקדמה אחידה לכלל כתבי האישום שהוגשו בתקופת המתקפה ביקשו הפרקליטות והמשטרה להפוך את כל אירועי המחאה, ללא זיקה לאופיים, לאיום קיומי על ביטחון המדינה. נקיטת לשון זו שימשה בידי הפרקליטות והמשטרה טענה המצדיקה מעצרי ימים ומעצר עד תום ההליכים ללא בדיקה אינדיווידואלית של כל עצור ובלי להתייחס לכל מחאה ונסיבותיה. **באופן פרדוקסלי ואף אירוני, המשטרה ראתה באירועי המחאה נגד המתקפה הצבאית הפרה של השלום.** עילות מעצר חדשות, כמו "פגיעה במורל הציבורי בשל המחאה", הועלו ללא היסוס על ידי המשטרה. במקצת המקרים הבחנו בניפוח חשדות בבקשות המעצר, רק כדי להצדיק מעצר והרחקה האדם מסביבתו.

בתי המשפט:

אלמלא גישת בתי המשפט, שהכשירה השארת עצורים עד תום ההליכים מאחורי סורג וברית, לרבות קטינים חסרי עבר פלילי, הנתונים שהבאנו יכלו להיות שונים בהחלט. **בתי המשפט זנחו את עקרונות הבדיקה הפרטנית, המייחדים את כל שיטת משפט פלילי, והעדיפו לעצור את החשודים באופן סיטונאי בטענת "עבירות שהזמן גרמן" ו"טרם חל שינוי בעתים".** בניגוד לכל אמות המידה של המשפט הפנימי והבינלאומי ובגיבוי בית המשפט העליון, היחס לקטינים היה זהה ליחס לבגירים, בלי כל הבחנה בין אלה לאלה. מקצת השופטים לא הסתירו את תמיכתם במתקפה הצבאית. בבית משפט השלום בנצרת, למשל, גילינו שתי החלטות מועתקות, זהות לחלוטין, בעניינם של ארבעה חשודים שונים.

עדויות מפי מפגינים שנעצרו וסבלו מאלימות משטרתית:

דו"ח זה מביא גם עדויות רבות מפי מפגינים שהשתתפו במשמרות מחאה ובהפגנות שקטות לחלוטין, ובכל זאת נתקלו באלימות קשה מצד המשטרה, שפיזרה את המפגינים בכוח ושלא כדין ועצרה רבים מהם. העדויות שיובאו בדו"ח שופכות אור על השיטתיות שבה נהגה המשטרה בפיזור ההפגנות ומשמרות המחאה החוקיות. מפגינים נעצרו רק בשל נוכחותם בזירת האירוע. **המעצרים ננקטו כשיטה מהירה לפיזור הפגנות וליצירת בהלה ואפקט של הרתעה.**

גילינו, כי ניתנו הנחיות ספציפיות לטיפול במחאות ובעצורים, שהמשטרה סירבה לחושף בפנינו. הנחיות כגון אלה זכורות לנו מתקופת אירועי אוקטובר 2000, שבהם הקדישה הפרקליטות משאבים ומאמצים לבחינת דרכים להחמיר עם העצורים, בו בזמן שזנחה כליל את הטיפול בשאלה כיצד נהרגו 13 מפגינים ומי צריך לשאת באחריות להריגתם.

בזירות רבות שבהן התקיימו משמרות מחאה הגיעה המשטרה בכוחות מתוגברים ופיזרה את המפגינים בכוח, באמתלה שהם משתתפים בהתקהלות אסורה. כך היה במשמרות המחאה

שהתקיימו באוניברסיטת תל-אביב, באוניברסיטת חיפה, באוניברסיטת בן-גוריון בבאר שבע, בשדרות בן-גוריון בחיפה בליל הסילבסטר ובמשמרות מחאה שהתקיימו במקומות שונים בבאר שבע ובתל-אביב. אירועים אלה יתוארו בהרחבה בדו"ח.

העדויות שאספנו מראות בבירור, כי כל משמרות המחאה המתוארות לא היו טעונות קבלת רישיון מהמשטרה, משמע שהחוק איננו מחייב לקבל רישיון באותם מקרים, כפי שנסביר בהמשך. חרף זאת הציבה המשטרה תנאי סף להמשך קיומן: קבלת היתר. במקרים רבים פיזרה המשטרה את משמרות המחאה בטענה ערטילאית של "חשש להתפרעות והפרת השלום". הסיבה היחידה לצעד זה היתה נוכחותם של מפגיני נגד, שתמכו במלחמה. פיזור ההפגנות נעשה בצורה אלימה, שלעתים קרובות הסבה חבלות קשות למפגינים. אוטובוסים שהיו בדרכם לאירוע מחאה הוחרמו ושוכריהם נאלצו לחזור על עקבותיהם. המשטרה ניבאה מבעוד מועד ובטרם מעשה כי נוסעי האוטובוסים מתכוונים להשתתף בהתקהלות בלתי חוקית.

וכך, תחת חובתה לשמור על הסדר ולהבטיח מימוש חופש הביטוי דווקא בתקופות סוערות ושנויות במחלוקת חברתית, מדינית ולאומית, בחרה המשטרה להשתמש בכוח בניסיון להשתק את קולות המחאה ולמנוע את השמעתם.

הטרדת פעילים פוליטיים על ידי השב"כ והתחקות אחריהם:

גם השב"כ, כמנהגו, היה שותף להשתקת קולות המחאה. עשרות פעילים פוליטיים שאירגנו משמרות מחאה והפגנות נקראו לחקירות על ידי השב"כ. המשטרה הציגה לפעילים מצג שווא, כאילו מדובר בחקירה משטרתית. עם הגעתם לתחנת המשטרה הם הובהלו אל חוקרי השב"כ, שהחלו לתשאל אותם ולאיים עליהם בהתנכלויות אם לא יחדלו מפעילותם הפוליטית. פעילים אלה העידו לפנינו, כי השב"כ הפנה אליהם שאלות פוליטיות ואיים לרדוף אותם משפטית ולייחס להם אחריות לכל עבירה שתתבצע בעת ההפגנות, גם אם הם אישית לא ביצעו אותה. היועץ המשפטי לממשלה גיבה את שיטת התשאולים והאיומים של השב"כ ואת מעורבותו, בתואנה כי הדבר נועד להרגיע את הרוחות ולמנוע הישנות אירועים כגון אוקטובר 2000 ואירועי עכו מחודש אוקטובר אשתקד (2008).

מעורבות האקדמיה בתמיכה במלחמה ובדיכוי חופש הביטוי

בדו"ח נחשוף את האופן שבו הגיבו, או ליתר דיוק לא הגיבו, אנשי רוח ואקדמאים ממוסדות אקדמיים שונים, הן על אירועי הדמים בעזה והן על גל המעצרים הקולקטיביים בתוך המדינה. מרצים בודדים בלבד הרהיבו עוז ומחו בפומבי נגד המתקפה הצבאית בעזה. אנשי אקדמיה שמחו בעבר על מעצר קולקטיבי של מתנחלים קטינים, לא פצו פה הן נוכח החשדות הרציניים לביצוע פשעי מלחמה על ידי הצבא הישראלי ברצועת עזה והן נוכח המעצר הקולקטיבי והארכות המעצר, במיוחד של קטינים.

מוסדות אקדמיים כמו אוניברסיטת חיפה הבלטו מעל בנייניהם ובמודעות בשכר בעיתונות את הגאווה הלאומית שעוררה בהם המתקפה הצבאית. בה בעת לא היססה האוניברסיטה לארגן כניסה של עשרות מאנשי המשטרה ופרשיה אל קמפוס האוניברסיטה, כדי לפזר באלימות

התקלות של סטודנטים ערבים שביקשו להשבית את הלימודים לכמה שעות במחאה על המתקפה הצבאית. האלימות המופרזת שהופעלה נגד הסטודנטים, מעצרי השווא ודיכוי מחאתם לא נענו בגינוי כלשהו מצד האוניברסיטה. נהפוך הוא. ימים ספורים לאחר מכן היא מיהרה להעמיד את הסטודנטים להליכים משמעותיים בגין התנהגות לא הולמת והשתתפות בפעילות ציבורית לא מאושרת!

ככלות הכל, הדו"ח מראה כיצד גל המחאה נגד המתקפה הצבאית נתפס כמטרד בלתי נסבל, הן על ידי המשטרה והפרקליטות, הן על ידי בתי המשפט והן על ידי חלק מהמוסדות האקדמיים במדינה.

הגבלת חופש הביטוי בשל הקהל העוין:

חופש הביטוי והזכות להתכנס, להתקהל ולהפגין הם מזכויות היסוד של האדם.⁵ ביטוייה הייחודיים של זכות זו הוא החופש להציג דווקא ביטויים הנחשבים חריגים בהיותם מחוץ לקונצנזוס. מידת החיבה או הכעס שמעוררים תוכני המחאה אינה אמורה להיות אמת מידה לקביעת היקף הזכות לביטוי.

בניגוד למבחני הפסיקה ולהיגיון השכל הישר, פיזרה המשטרה משמרות מחאה רק בשל העובדה שבסביבתן נמצא קומץ אנשים שנמנו על הקהל העוין. גם בזה חטאה המשטרה, שסטתה מהלכה ברורה שקבע בית המשפט, אשר הזהירה מפני התנהגות זו של המשטרה שמשמעה הענקת מפתח לאותו קהל למימוש זכות ההפגנה והתהלוכה ומתן זכות וטו ופרס על אלימות לקהל העוין.⁶

המבחן שקבע בית המשפט העליון בנוגע להגבלת חופש הביטוי הוא "מבחן הוודאות הקרובה" לפגיעה בסדר הציבורי.⁷ החשש מפני התפרעויות והפרות סדר אינו אמור להיות חשש ערטילאי, אלא להתבסס על ראיות קונקרטיות ברורות ומשכנעות. קלות היתר שבה פוזרו ההפגנות ונעצרו המפגינים היתה רחוקה מאוד מלהצביע על קיומו של מבחן הוודאות הקרובה או לפחות על הפעלת שיקול דעת בניסיון למצוא דרכים לפגוע בחופש הביטוי בצורה מידתית והולמת.

בפרקים הבאים נרחיב את הדיון בנקודות שהעלינו לעיל, מתוך המחשת הביקורת שאנו מותחות באמצעות מקרים אמיתיים שבהם טיפלו ארגון עדאלה ועורכי דין אחרים בעת המתקפה על עזה.

⁵ ראו: בג"ץ 8988/06, יהודה משי זהב נ' אילן פרנקו – מפקד מחוז ירושלים (לא פורסם, 27.12.2006); בג"ץ 2557/05, מטה הרוב ואח' נגד משטרת ישראל ואח' (לא פורסם, 12.12.2006); בג"ץ 6658/93, כלביא נ' מפקד תחנת ירושלים, פ"ד מח (4) 793, 796 (1994); בג"ץ 2481/93, דיין נ' מפקד מחוז ירושלים, פ"ד מח (2) 456, 468 (1994); בג"ץ 372/84, קלופר-נוה נ' שר החינוך והתרבות, פ"ד לח (3) 233, 238 (1984); בג"ץ 153/83, לוי נ' מפקד המחוז הדרומי של משטרת ישראל, פ"ד לח (2) 393, 401-402 (1984).

⁶ בג"ץ 153/83, לוי נ' מפקד המחוז הדרומי של משטרת ישראל, פ"ד לח (2) 393, 404 (1984).

⁷ ראו: בג"ץ 73/53, קול העם נ' שר הפנים, פ"ד ז (1) 871 (1953); בג"ץ 4712/96, סיעת מרצ נ' מפקד מחוז ירושלים, פ"ד נ (2) 822, בעמ' 827-828 (1996); בג"ץ 153/83, לוי נ' מפקד המחוז הדרומי של משטרת ישראל, פ"ד לח (2) 393, 404 (1984).

ברצוננו להדגיש, כי האירועים שאנו מציגות הם אירועים לדוגמה, שאינם ממצים את כלל ההתרחשויות בכל הזירות והמוקדים במהלך המלחמה.

מעצרים המוניים לשם הרתעה

כמו בכל אירוע שאיננו משקף את הדעות הקונצנזואליות במדינה, גם גלי המחאה נגד המתקפה על עזה נענו על ידי רשויות אכיפת החוק – המשטרה, הפרקליטות ואף בתי המשפט – בתגובה מחמירה באופן בלתי מידתי.

ב-30 בדצמבר 2008 הצהיר מפקד המחוז הצפוני במשטרה, ניצב שמעון קורן, כי בצד מתן האפשרות לקיים מחאה תנקוט המשטרה יד קשה כלפי מפירי החוק. בלשונו: "נפעל כלפי מפירי הסדר והמסיתים באפס סובלנות"⁸. אכן, **המשטרה לא היססה לגלות חוסר סובלנות כלפי המפגינים והמדיניות הנוקשה שנקטה נגדם ניכרה היטב**. יחסה של המשטרה למפגינים כלל ביצוע מעצרים המוניים ללא הבחנה, תוך שימוש באלימות מופרזת וללא כל הצדק שבדין. חשוב לציין, כי המעצרים בוצעו ברובם באירועי מחאה שבהם המפגינים לא עשו כל שימוש באלימות.

מנתונים שמסרה המשטרה לארגון עדאלה⁹ עולה, כי ב-22 ימי המבצע הצבאי "עופרת יצוקה" (27.12.2008 עד 18.1.2009) נעצרו 715 בני אדם בתוך שטח המדינה, מהם 238 קטינים. בנוסף לכך עצרה המשטרה 117 עצורים בשטחים הכבושים בגדה המערבית, 43 מהם קטינים. להלן טבלאות הממחישות את היקף המעצרים, את מס' הנאשמים ואת מספר העצורים עד תום ההליכים ככלל ולפי מחוזות:

תיקי חקירה

מס' תיקי חקירה שנפתחו על ידי המשטרה	מס' התיקים שהועברו לתביעות או לפרקליטות	מס' התיקים שנגזרו	תיקים שעדיין בחקירה ¹⁰
822	236	450	116

עצורים

סה"כ בגירים שנעצרו	סה"כ קטינים שנעצרו	סה"כ עצורים
551	281	832
(66% מכלל העצורים)	(34% מכלל העצורים)	

⁸ ראו: <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3647003,00.html>

⁹ הנתונים הם על-פי תשובת דוברות משטרת ישראל מיום 24 במאי 2009, לפניית עדאלה מיום 20 בפברואר 2009. הנתונים עדכניים עד ליום 18 בפברואר 2009.

¹⁰ עד ל-24 במאי 2009.

כתבי אישום ונאשמים

מס' נאשמים בגירים	מס' נאשמים קטינים	סה"כ נאשמים	סה"כ כתבי אישום
128	127	255	134

מעצר עד תום ההליכים

בגירים שנעצרו עד תום ההליכים	קטינים שנעצרו עד תום ההליכים	סה"כ עצורים עד תום ההליכים
94	109	203

נתונים לפי מחוזות – כללי

	צפון	תל אביב	מרכז	ירושלים	דרום	ש"י ¹¹	סה"כ
סה"כ עצורים	295	62	35	277	46	117	832
קטינים עצורים	97	12	23	97	9	43	281 (34%)
סה"כ נאשמים	60	27	11	71	21	65	255
נאשמים קטינים	31	1	10	53	3	29	127 (50%)
כתבי אישום	40	3	5	39	9	38	134
עצורים עד תום	60	0	8	67	3	65	203

¹¹ מחוז "שומרון ויהודה", האחראי בעיקר על התנחלויות וכפרים פלסטיניים בשטחים הכבושים בגדה המערבית.

							ההליכים
109	29	1	40	8	0	31	קטינים עצורים עד תום ההליכים

נתונים לפי מחוזות – קטינים

סה"כ	ש"י	דרום	ירושלים	מרכז	תל אביב	צפון	
281	43	9	97	23	12	97	עצורים
127	29	3	53	10	1	31	נאשמים
109	29	1	40	8	0	31	עצורים עד תום ההליכים

קשה להתעלם מהיקף המעצרים שביצעה המשטרה בשלושת השבועות של המתקפה ברצועת עזה. רוב המעצרים בוצעו אגב הפגנות ומשמרות מחאה. **נתונים מדאיגים עולים מהיקף המעצרים של קטינים**, שאחוז גדול מהם נעצרו עד תום ההליכים. מצב הבגירים היה חמור, ועם זאת הוא היה עדיף מזה של הקטינים. למשל, ניתוח של הנתונים לעיל מראה כי **73%** מהבגירים שהוגשו נגדם כתבי אישום נעצרו עד תום ההליכים¹², לעומת **86%** מהקטינים שהוגשו נגדם כתבי אישום ושישבו במעצר עד תום ההליכים¹³. נתון אחר מעלה, כי מבין **551** הבגירים שנעצרו הוגשו כתבי אישום נגד **23%** בלבד, בעוד שנגד **45%** מ-**281** הקטינים שנעצרו הוגשו כתבי אישום.

המחוזות השונים נבדלים זה מזה גם במגמות של מעצר נאשמים עד תום ההליכים. **במחוז הצפון ובמחוז ש"י, למשל, כל הנאשמים שהועמדו לדין, לרבות קטינים, נעצרו עד תום ההליכים.** על היחס בין מספר הנאשמים לבין אלה שנשארו במעצר עד תום ההליכים, לפי מחוזות, מלמדת הטבלה שלהלן:

יחס בין נאשמים לעצורים עד תום ההליכים לפי מחוז

¹² 94 עצורים עד תום ההליכים מתוך 128 נאשמים בגירים בסך הכל.

¹³ 109 עצורים קטינים עד תום ההליכים מתוך 127 נאשמים קטינים בסך הכל.

מספר הנאשמים	מספר הנאשמים שקיבלו מעצר עד תום ההליכים	אחוז הנאשמים שקיבלו מעצר עד תום ההליכים	
60	60	100%	מחוז הצפון
11	8	72%	מחוז המרכז
65	65	100%	מחוז ש"י
27	0	0	מחוז תל אביב
71	67	94%	ירושלים
21	3	14%	דרום
255	203	80%	סה"כ

מנתוני המשטרה שנמסרו לעדאלה עולה, כי בסך הכל נפתחו 134 תיקי אישום בבתי המשפט, נגד 255 נאשמים בסך הכל. עוד עולה מהנתונים, כי ב-36 תיקים הוגשו כתבי אישום על ידי התביעה המשטרתית ובשאר (98) מטפלת ככל הנראה הפרקליטות במחוזות השונים. עד למאי 2009, כל הנאשמים שתיקיהם טופלו על ידי התביעה המשטרתית (89 נאשמים) שוחררו ממעצרים בבתי הכלא. לא ידוע כמה מהם שוהים במעצר בית מלא או תחת הגבלות כלשהן לאחר השחרור¹⁴.

¹⁴ מתוך מכתבה של רפ"ק עו"ד חמוטל סבג מיחידת המשטרה לתלונות הציבור וחופש המידע, 21.5.2009.

העדר פרופורציה בין היקף המעצרים לבין החשדות והאישומים:

מנתוני המשטרה עולה, כי סעיפי האישום שיוחסו לנאשמים במרבית התיקים היו בעבירות של תקיפת שוטרים, התקהלות אסורה והתפרעות. בשלושה תיקים בלבד הוגשו כתבי אישום נגד קטינים בגלל עבירות של סיכון חיי אדם בנתיב תחבורה. השוואת סוגי העבירות שיוחסו לנאשמים לפי נתוני המשטרה עם האחוז הגדול של הנאשמים שאושר מעצרים עד תום ההליכים (80% מכלל הנאשמים) מעלה תהיות רבות בדבר ההצדקה החוקית להארכת מעצרים של הנאשמים בעבירות אלה עד תום ההליכים, מקל וחומר של קטינים שנעצרו. האחוז הגבוה של עצורים שאושר מעצרים עד תום ההליכים מצביע בבירור על נחישותן של המשטרה והפרקליטות לעצור, שנתמכה על ידי בתי המשפט במרבית המקרים שהגיעו אליהם, אך לא בכולם. המעצר נהפך ליעד בפני עצמו.

ניפוח חשדות בבקשות להארכת מעצרים של אנשים, אך ורק בשל נוכחותם בזירת האירוע:

עיון בכמה החלטות בעניין "מעצר ימים" מצביע על האופן שבו ניפחה המשטרה את תיאור החשדות נגד החשודים, בלי שתמכה אותם בראיה לכאורה כלשהי, רק כדי להאריך את מעצרים. למשל, ב-29 בדצמבר 2008 הונחה לפני בית משפט השלום בחדרה בקשתה של המשטרה להאריך בשבעה ימים את מעצרים של שני חשודים, בגלל חשד להשתתפות בהתפרעות ולהפרעה לשוטר במילוי תפקידו. נציג המשטרה טען בפני בית המשפט, כי שני החשודים הבעירו צמיגים עם אחרים, יידו אבנים על שוטרים וקראו להרג יהודים. הנציג טען עוד, כי העבירות המיוחסות לחשודים חמורות, כי הן נעשו על רקע לאומני מתוך הפרת הסדר הציבורי וכי הרקע להתרחשותן היה המצב הביטחוני שבו נמצאת המדינה. מכאן, טענה המשטרה, ששני החשודים מהווים סכנה לציבור מכיוון שהם עלולים לערער את אושיות השלטון. המשטרה אפילו הצהירה כי יש כוונה להעמידם לדין. סניגורי החשודים טענו שאין בסיס לחשדות כלל וכלל. לאחר שבית המשפט עיין בראיות שהציגה המשטרה, הוא קבע כי יש לשחררם. בית המשפט לא הסתפק בכך והעיר למשטרה על בקשת המעצר חסרת הבסיס:

"עיינתי ארוכות בחומר החקירה הנמצא בתיק וממנו עולה כי במקום התארגנה הפגנה להביע גינוי למדיניות הממשלה אשר התפתחה והתארגנה מתוך היישוב ערערה, והגיעה עד לכיכר הנמצאת מרוחקת מאות מטרים מהכביש הראשי. ע"פ חומר החקירה שיש בפני אין כל ראיה הקושרת את החשודים למעשים המיוחסים להם ... מחומר הראיות עולה, כי אין בסיס לבקשה להארכת המעצר. יצוין כי הבקשה להארכת המעצר איננה מבוססת, מנופחת, וטוב אילו היו חלק מהדברים שנכתבו בה לא נכתבים כלל"¹⁵ (הדגשות הוספו).

¹⁵ מ"י (חד') 16549-12-08 משטרת ישראל נ' עקל (החלטה מיום 29.12.2008).

בעניין אחר, שנדון ב-4 בינואר 2009 בבית משפט השלום בנצרת, ביקשה המשטרה להאריך את מעצרו של חשוד שיוחסו לו עבירות של התקהלות אסורה, התנהגות העלולה להפר את שלום הציבור וסיכון חיי אדם בנתיב תחבורה, שעניינו הצתת צמיגים וזריקת אבנים. גם בעניין זה העיר בית המשפט, כי התשתית העובדתית שהונחה לפניו איננה מעלה מעורבותו של החשוד בעבירות המיוחסות לו, מלבד העובדה כי הוא רק נכח בהפגנה:

”בחנתי את חומר החקירה העולה מתיק החקירה. בחומר זה אין כדי להניח את התשתית הראייתית המקימה חשד סביר לביצוע העבירה העיקרית המיוחסת לחשוד שעניינה סיכון חיי אדם בנתיב תחבורה ולא הונחה בפני כל תשתית באשר למעורבות בהצתת צמיגים או זריקת אבנים כלשהן. כל שנמצא בחומר הראיות הוא קשירת החשוד לעבירה של התנהגות העלולה להפר את שלום הציבור מכוח נוכחות במקום בלבד”¹⁶ (הדגשות הוספו).

במקרה אחר, שנדון בבית משפט השלום בחדרה¹⁷, ביקשה המשטרה להאריך את מעצרו של חשוד בהשתתפות בהתקהלות אסורה ובהתפרעות שבה נזרקו אבנים. החשוד הכחיש כל מעורבות בהפגנה, לא כל שכן בזריקת אבנים, אם כי הצהיר כי ידוע לו שנזרקו באותה זירה אבנים. תיאור החשדות בגוף החלטת בית המשפט מראה, כי המעצר מתבקש מעצם נוכחותו של החשוד באירוע שבו היו ככל הנראה זריקות אבנים. **השופטת ביקרה בהחלטתה את המשטרה, שלדבריה הגיעה לבקש הארכת מעצר כשהיא “לא מוכנה בצורה קיצונית”**. מסתבר, כי לחשוד יוחסה השתתפות באירוע שהיה בצומת אום אל-פחם, אבל המשטרה הגישה לבית המשפט דו”ח על אירוע שהתרחש במקום כלשהו בכפר ערעה. מדברי השופטת עולה, כי הדו”ח שלא הוגש לתיק הוא “עמוד תווך” משמעותי בחומר הראיות נגד החשוד. השופטת ציינה עוד, כי דו”ח אחר שהגישה המשטרה באותו עניין היה לקוני, כללי ולא מפורט וכי הוא התייחס למספר רב של מעורבים ובכללם החשוד. להלן קטעים מהביקורת של בית המשפט:

”יחד עם זאת אני סבורה שהמבקשת הגיעה להארכת המעצר לא מוכנה לדיון בצורה קיצונית... ומסתבר שהמבקשת אפילו לא טרחה להכניס לתיק החקירה את הדו”ח הרלוונטי המתייחס לאירוע המיוחס למשיב ... וגם לעניין דו”ח זה אציין שמדובר בדו”ח כללי ביותר ומן הראוי היה להמציא לביהמ”ש לצורך הארכת מעצר דו”ח מפורט וענייני ולא סיכום המתייחס למספר רב של

¹⁶ מ”י (נצרת) 1017-01-09 מדינת ישראל נ’ אשורף אבו גזאל (החלטה מיום 5.1.2009).

¹⁷ מ”י (חדרה) 2400-01-09 משטרת ישראל נ’ בדר אגבאריה (החלטה מיום 5.1.2009).

מעורבים, כאשר שמו של המשיב שבפני מופיע גם כן
באותו דו"ח¹⁸.

חרף כל הליקויים שמצא בית המשפט ולמרות העדר הראיות בעניינו של החשוד, האריך בית המשפט את מעצרו בשלושה ימים. החלטה זו הסתמכה אך ורק על העובדה שהעצור קשר עצמו לאירוע בכך שהודה כי ידע שנזרקו אבנים באותו אירוע, אבל הוא עמד במקום מרוחק ואף אמר שיש עדים שיכולים לאשר זאת.

במקרים מסוימים התנתה המשטרה שחרורם של עצורים שנעצרו רק מכוח השתתפותם במשמרת מחאה, בכך שיימנעו מלהשתתף בהפגנות ובמשמרות מחאה. הגבלה בלתי חוקית זו מדברת בפני עצמה. למשל, אחד הפעילים החברתיים והפוליטיים הבולטים בחיפה נעצר ב-6 בינואר 2009 כשהשתתף במשמרת מחאה חוקית, לא אלימה, בעיר. לאחר לילה במעצר הודיעה לו המשטרה על הסכמתה לשחררו, בין היתר בתנאי שיימנע מלהשתתף בהפגנות ובמשמרות מחאה חוקיות. הפעיל הפוליטי סירב לתנאי שחרור אלה וביקש שיובא בפני שופט. רק לאחר שסניגוריו השמיעו את טיעוניהם בבית המשפט שוחרר הנ"ל בתנאים מגבילים פחות, לא לפני שגם בית המשפט התנה את שחרורו בהימנעות מלהשתתף בהפגנות בלתי חוקיות¹⁹.

עדויות רבות שהגיעו לעדאלה במשך המתקפה על עזה הצביעו על תופעה רחבה של מעצר אנשים רק בגלל נוכחותם בזירת האירועים. אנשים נורמטיביים רבים, שמעולם לא פגשו את חדרי החקירות, מצאו את עצמם חשודים בביצוע עבירות חמורות ואף בילו את הלילה בבית המעצר ויממה לאחר מכן הובלו כבולים לבית המשפט להארכת מעצרו, על לא עוול בכפם. "מעצר בשל נוכחות" הפך לתופעה די נפוצה בעת המתקפה על עזה. הדוגמאות שנביא בפרקים הבאים ימחישו את היקף התופעה באופן שאיננו משתמע לשתי פנים.

סירוב שיטתי של רשויות אכיפת החוק לשחרר עצורים, לרבות לחלופות מעצר:

(1) כללי:

חשוד בביצוע עבירה או נאשם שטרם הוכחה אשמתו אמורים להתהלך חופשי. רק במקרים חריגים אפשר להצדיק את מעצרו לימים או עד לתום ההליכים. התפיסה הערכית של חזקת החפות מחייבת, שאדם שטרם הוכחה אשמתו בדין יוכל להתהלך חופשי²⁰. עילות המעצר טרם הגשת כתב אישום ולאחריו מעוגנות בחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), התשנ"ו-1996.

בית המשפט יורה על המשך החזקת חשוד במעצר רק אם שוכנע, כי אותו חשוד עבר עבירה, שאיננה חטא, וכי יש יסוד סביר לחשד ששחרורו של החשוד יביא לשיבוש הליכי משפט; או

¹⁸ שם, שם.

¹⁹ מ"י (שלום – חיפה) 3538-01-09 משטרת חיפה נ' בר (החלטה מיום 7.1.2009).

²⁰ ראו: רינת קיטאי, "חשיבותה של חזקת חפות פוזיטיבית, תפקידה וטיבה בהליכים הקודמים להכרעת הדין בפלילים", עלי משפט ג (תשס"ד), 405.

שקיים יסוד סביר, כי שחרורו של החשוד יסכן את ביטחון הציבור ושלומו של איש²¹. עילות זהות נקבעו גם במקרים שבהם הוגש כתב אישום נגד חשוד; והכל בכפוף לקיומו של חשד סביר לביצוע עבירה ולראיות לכאורה לביצוע העבירה, אשר יש בהן כדי לבסס סיכוי סביר להרשעה²². כמו כן, חוק המעצרים קובע חזקת מסוכנות ביחס לנאשמים המואשמים בביצוע עבירות המוגדרות חמורות, המצדיקה החזקתם במעצר עד תום ההליכים²³.

חומרת העבירה כשלעצמה איננה עילה עצמאית למעצר, כל עוד ניתן להשיג את מטרת המעצר בדרך חלופית הפוגעת בחירותו של האדם באופן מידתי וקטן יותר²⁴. בפרשת **גנימאת** קבע בית המשפט העליון פה אחד, כי עבירות שכונו "מכת מדינה" אינן מהוות כשלעצמן עילת מעצר וכי על המדינה מוטל הנטל – בגדרו של חוק המעצרים – לשכנע את בית המשפט כי קיים יסוד סביר לחשש ששחרורו של הנאשם יסכן את שלום הציבור ואת ביטחון המדינה²⁵. עוד נקבע בדעת רוב, כי הרתעה כשלעצמה, בלא הוכחת סכנה בצדה, איננה מהווה עילה עצמאית למעצרו של אדם עד תום ההליכים. כל זאת מתוך הכרה במעמדה החוקתי של זכותו של החשוד לחירות אישית²⁶.

דבר מהקביעות שנכללו בפסק דין **גנימאת** לא יושם על ידי בתי המשפט בדונם בהארכות המעצר של חשודים שנעצרו על רקע פעולות המחאה נגד המתקפה הצבאית על עזה. מבין עשרות ההחלטות שבחנו, לא מצאנו אפילו אחת שניסתה לאזן בין חירותו של החשוד לבין אינטרסים אחרים שיכולים להיות רלוונטיים להחלטה כזאת, כמו "המצב הביטחוני" או הסכנה לשלום הציבור. זכויותיו החוקתיות של החשוד לא מצאו ביטוי בשום החלטה מבין העשרות שנבדקו על ידנו.

2) גישת הפרקליטות והמשטרה:

א. מעצר לשם הרתעה וטענת הפגיעה במורל הציבורי:

המשטרה ופרקליטות המדינה סירבו בתוקף לבחון אפשרויות שחרור ממעצר או שחרור בתנאים, גם כשהעצורים היו קטינים תלמידי בית ספר. הבחנו בדרישה **עקבית של הפרקליטות להשאיר את העצורים מאחורי סורג ובריה ולהימנע מבחינת חלופת מעצר**. עררים רבים הוגשו מטעם המשטרה והפרקליטות על כל החלטה לשחרר את העצורים למעצר בית או לשחררם בתנאים אחרים.

²¹ להרחבה בעניין עילות המעצר טרם הגשת כתב אישום ראו: סעי' 13 לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), התשנ"ו-1996 (להלן: "חוק המעצרים").

²² בשי"פ 8087/95 **זאדה נ' מדינת ישראל**, פ"ד נ(2) 133, 147.

²³ להרחבה בעניין עילות המעצר לאחר הגשת כתב אישום ראו: סעי' 21 לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), התשנ"ו-1996. העבירות המקימות חזקת מסוכנות לפי סעי' 21 (1) (ג) לחוק הן: עבירה שדינה מיתה או מאסר עולם; עבירת ביטחון; עבירה לפי פקודת הסמים המסוכנים [נוסח חדש], התשל"ג-1973, למעט עבירה הנוגעת לשימוש בסם או להחזקת סם; עבירה שנעשתה באלימות חמורה או באכזריות או תוך שימוש בנשק קר או חס; עבירת אלימות בבן משפחה כמשמעותו בחוק למניעת אלימות במשפחה, התשנ"א-1991.

²⁴ ראו: סעיף 13 (ב) ו-21 (ב) (1) לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), התשנ"ו-1996.

²⁵ דני"פ 2316/95 **גנימאת נ' מדינת ישראל**, פ"ד מט(4) 589, 648.

²⁶ שם, 633.

נציגי הפרקליטות נימקו את בקשותיהם למעצרים ולהטלת מגבלות על העצורים בטיעונים כלליים של מסוכנות, הנובעת לאו דווקא מנתונו האישי של החשוד אלא מגל המחאות הרחב שפשט במדינה ומהתקופה "הביטחונית הסוערת" במדינה.²⁷ לפי באי כוח המשטרה והפרקליטות, המעצר נועד "להעביר מסר מרתיע לציבור בכלל ולציבור המתפרעים בפרט"²⁸ וכן "להרתיע אותם פורעים בכוח ולעוצרם עד תום ההליכים גם כדי למסור מסר לציבור שהתנהגות כזאת אין לה סליחה"²⁹. כמו כן נטען, כי "העבירות בוצעו על רקע לאומני, תוך הפרת הסדר הציבורי והרקע להתרחשות הינו המצב הביטחוני בו נמצאת המדינה. כל אלה עלולים לערער את אושיות השלטון"³⁰. דברים אלה נאמרו בבקשת מעצר שלא נתמכה בכל תשתית עובדתית ראייתית, כפי שקבע בית המשפט³¹. המשטרה הגישה באופן עקבי דו"חות לבתי המשפט, כדי להראות כי לא חלה רגיעה בהיקף האירועים במדינה ועל ידי כך להצדיק את המשך מעצרים של החשודים.

המשטרה הגדילה לעשות כאשר ביקשה לשכנע את בית משפט השלום בתל-אביב יפו, כי יש להרחיק מהעיר תל-אביב מפגינים שהפגינו מול "שגרירות מצרים". נציג המשטרה טען, כי אפשר ללמוד על מסוכנותם של המפגינים מעצם השתתפותם בהפגנה לא חוקית, כי מעשיהם "פגעו במורל העם" וכי במחוזות אחרים נעצרים אנשים אלה עד תום ההליכים:

"אציין שההתקהלות לא היתה חוקית ולא אושרה, מסוכנותם נלמדת ממעשיהם, צריך להבין מה הביא אותם לביצוע האמור, שלא נשכח שאנו מדברים על שעת מלחמה, כל אירוע פוגע במורל העם. אנחנו סבורים שיש להרחיקם מהמקומות האמורים. במחוזות אחרים אנשים כאלה נעצרים עד תום ההליכים" (הדגשה לא במקור)³².

ב. ניסוח כתבי האישום:

בעת המתקפה הצבאית על עזה לבשו כתבי האישום צורת ניסוח חדשה. בדרך כלל המשטרה והפרקליטות מנסחות את כתבי האישום באופן המתחיל בתיאור המעשים המיוחסים לנאשמים ולאחר מכן מצוינות, בפסקה נפרדת, העבירות המיוחסות להם. זוהי הדרך האופיינית לניסוח כתבי אישום. שמנו לב, כי המשטרה והפרקליטות חרגו ממנהג זה בניסוח כתבי האישום והחלו להוסיף פסקת הקדמה לכל כתב אישום שהוגש על רקע פעולות המחאה של אזרחי המדינה

²⁷ עמ"ת 2625-01-09 (מחוזי-חיפה) מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מ-12.1.2009). ערעור המדינה התקבל והקטינים נשלחו למעצר מאחורי סורג ובריח, אף על פי שבית משפט השלום קבע כי יש לשחררם למעצר בית. ראו גם מ"י (שלום-נצרת) 1364-01-09 מדינת ישראל נ' שריף (החלטה מ-4.1.2009). גם כאן קיבל בית המשפט את עמדת המשטרה והאריך את מעצרו של החשודים עד תום ההליכים.

²⁸ ראו: עמ"ת 1870-01-09 (מחוזי-חיפה) פלוני נ' משטרת ישראל (החלטה מיום 12.1.2009). בעניין זה קיבל בית המשפט את עמדת הפרקליטות והאריך את מעצרו של קטין עד תום ההליכים נגדו, לא לפני שהמליץ לסיים את ההליכים במהרה מפאת גילו של החשוד.

²⁹ עמ"ת 2625-01-09 (מחוזי-חיפה) מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 12.1.2009).

³⁰ מי (שלום-חדרה) 16549-12-08 משטרת ישראל נ' עקל.

³¹ שם, שם.

³² בש (שלום-תל-אביב) 634/09 מדינת ישראל נ' טנוס (החלטה מ-7.1.2009). בית המשפט דחה את טענת הפגיעה במורל וקבע כי אין טעם בהמשך הרחקתם של הנאשמים מהעיר תל-אביב.

ותושביה, ללא קשר כלשהו לסוג העבירה או לחומרתה. להלן דוגמה מתוך כתב אישום שייחס לנאשמים השתתפות בהתקהלות אסורה והשתתפות בהתפרעות לאחר הוראת פיזור. לימים בוטלה הגשת כתב אישום זה נגד מרבית הנאשמים. האירוע המדובר היה משמרת מחאה חוקית שבה השתתפו פעילי שלום בבאר שבע, שהמשטרה ראתה לנכון לפזר באלימות:

כללי:

"בעקבות ההסלמה במצב הביטחוני באזור רצועת עזה והירי המתמשך של רקטות אל עבר שטח מדינה ישראל, החל ביום 27.12.2008 מבצע צה"לי בשם 'עופרת יצוקה'. בעקבות המבצע הצה"לי החלו באזורים שונים במדינה התקהלויות אסורות ואירועי הפרות סדר שונות"³³.

אין ספק, כי כריכת רקע כללי לכל כתב אישום נועדה לטשטש את הנסיבות הפרטניות הייחודיות של כל אירוע וכל חשוד, כדי ליצור קטגוריה אחת של "מתפרעים" שיש להחמיר את הדין עמם ולהרתיע את האחרים באמצעותם. זוהי חריגה מופלגת מהעיקרון הבסיסי בדין הפלילי, המדגיש את אלמנט האינדיווידואליזציה בהליכים, החל במעצר, עבור באישום וכלה בענישה.

3) בתי המשפט:

א. מעצר לשם הרתעה: שליחה למעצר מאחורי סורג ובריה עד שיחול "שינוי בעתים":

עיון בכמה החלטות שקיבלו בתי משפט שלום מעלה, שחלק מבתי המשפט כלל לא בחנו חלופות מעצר כאופציה אלטרנטיבית למעצר מאחורי סורג ובריה, חרף הוראות חוק המעצרים בעניין זה³⁴. בכל החלטות שנבדקו על ידנו הבחנו במגמה של היענות של בתי המשפט לעררים המוגשים על ידי המדינה ולדחיית העררים המוגשים על ידי החשודים. אין בידינו מידע סטטיסטי על מספר ההליכים בכל הערכאות, אבל ביכולתנו לומר, שבין 27 בדצמבר 2008 ל-15 במרס 2009 נדונו בבית המשפט העליון שבעה הליכי ערר בעניין מעצרים עד תום ההליכים. מתוכם קיבל בית המשפט רק את אלה שהוגשו על ידי המדינה ודחה את כל העררים שהוגשו על ידי העצורים³⁵.

³³ מתוך: כתב האישום בתי"פ (שלום באר שבע) 228/09 מדינת ישראל נ' צורף.

³⁴ ראו: מ"י (שלום עכו) 17379-12-08 מדינת ישראל נ' סאלם (החלטה ניתנה ביום 30.12.2008); מ"י (שלום – עכו) 16433-12-08 מדינת ישראל נ' דבאח (החלטה מיום 29.12.2008); מ"י (שלום – עכו) 17346-12-08 מדינת ישראל נ' היבי (החלטה מיום 30.12.2008); מ"י (שלום נצרת) 17884-12-08 מדינת ישראל נ' חוסרי (החלטה ניתנה ביום 30.12.2008); מ"י (שלום נצרת) 17870; מ"י (שלום – עכו) 3028-01-09 מדינת ישראל נ' סאלם (החלטה מיום 6.1.2009).

³⁵ בשי"פ 2304/09 מדינת ישראל נ' אמיר מחמוד (החלטה מיום 15.3.2009), בשי"פ 539/09 פלוני נ' מ"י (החלטה מיום 22.1.2009), בשי"פ 297/09 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 12.1.2009), בשי"פ 295/09 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 12.1.2009), בשי"פ 459/09, ובשי"פ 460/09 אמג'ד טאהא, בדר דהאמשה נ' מדינת ישראל (החלטה מיום 22.1.2009), בשי"פ 436/09 פלוני נ' מדינת ישראל (החלטה מיום 22.1.2009), בשי"פ 379/09 מדינת ישראל נ' פלוני (החלטה מיום 13.1.2009).

המסגרת המשפטית להתייחסות לכל הבקשות להארכת מעצר עד תום ההליכים נקבעה על ידי השופט אשר גרוניס מבית המשפט העליון ב-12 בינואר 2009.³⁶ עם פרסום החלטתו החלו הערכאות הנמוכות יותר להסתמך עליה ולהימנע משחרור עצורים קטינים למעצר בית. באותו עניין נדון עניינו של פלוני, שהמשטרה ביקשה להאריך את מעצרו עד תום ההליכים, לאחר שהגישה נגדו כתב אישום שבו יוחסו לו עבירות של סיכון חיי אדם בנתיב תחבורה, תקיפת שוטר בנסיבות מחמירות, התקהלות אסורה והתפרעות. בית משפט השלום לנוער בנצרת הורה לשחרר את הקטין לחלופת מעצר. המדינה עירערה לבית המשפט המחוזי והערר שלה נדחה. בית המשפט המחוזי הורה לשחרר את הקטין. ערר שהגישה המדינה לבית המשפט העליון נגד שחרור הקטין לחלופת מעצר התקבל. השופט גרוניס לא בחן את המקרה הפרטני של הקטין שהונח בפניו, אלא הסתפק בשתי פסקאות לקוניות שבהן הודיע, כי הוא מקבל את הערר בהסתמך על הלכה שנקבעה בשנת 2000, בעת האינתיפאדה השנייה, בעניין **חאמד**.³⁷ באותה הלכה אישר בית המשפט העליון (השופט חשין) את מעצרו של חשוד עד תום ההליכים וסירב לשחררו למעצר בית, מתוך הנחה אפריורי כי **"היודה אבנים בשוטר הבא להשליט סדר במקום של התפרעויות מעלה על עצמו כי מסוכן הוא לשלמו של אדם ולשלום הציבור"**.³⁸

פסיקתו זו של השופט גרוניס, כמו גם פסיקתו של השופט חשין בעניין **חאמד**, בעייתיות. הן סותרות בריש גלי את כל ההיגיון העומד בבסיס חוק המעצרים והמשפט הפלילי, שביסודו החובה לבדוק כל מקרה לגופו ובהתאם לנסיבותיו. שני פסקי הדין אלה מתעלמים מחירותו החוקתית של החשוד ודוחים כל אפשרות לחלופת מעצר בניגוד להוראות של חוק המעצרים. האופן שבו בחרו שני השופטים לחתום את החלטותיהם מצביע על האינטרס לעשות שימוש בהליך המעצר כהרתעה בלבד. בעניין **חאמד** חתם השופט חשין את דבריו במשפט **"משתשקוטנה הרוחות והארץ תנוח, ניתן יהיה לשקול שוב את נושא מעצרו של המשיב. אולם טרם הגענו לעת הזו"**.³⁹ שופט גרוניס חתם את החלטתו במשפט בעל משמעות זהה: **"כמובן, ששינוי העתים יוביל מחדש לשקילה מחדש של סוגיית המעצר"**.⁴⁰

טענת שינוי העתים חזרה על עצמה כמה וכמה פעמים בפסיקתם של בתי המשפט, כשיקול לשחרור עתידי וכסיבה לאי מתן הוראה לשחרור, ולו לחלופת מעצר.⁴¹ למעשה, החשודים הוחזקו כבני ערובה עד לסיום המבצע הצבאי. בהחלטה אחרת קבע השופט גרוניס, כי לא יוכל לשחרר למעצר בית קטין ללא עבר פלילי, בניגוד לקביעת הערכאות הקודמות, **"לאור נסיבות הזמן"** ובהסתמך על אירועים בעבר, שבהם נעצרו עצירים עד תום ההליכים בקופות של מתיחות, חרף

³⁶ בשי"פ 295/09 **מדינת ישראל נ' פלוני** (החלטה מיום 12.1.2009).

³⁷ בשי"פ 7171/00 **מדינת ישראל נ' חאמד**, פ"ד נד(4) 729 (2000) (להלן: עניין **"חאמד"**).

³⁸ שם, 731. גם הפסיקה שהנחתה את בית המשפט העליון בדונו בעצורים היתה פסיקה שנדונה בתקופת האינתיפאדה הראשונה והשנייה. באופן לא מובן בחר בית המשפט העליון לדלג על פסיקה מתקופת ההתנתקות מרצועת עזה, גם אם העבירות שיוחסו למפגינים מאותה תקופה היו זהות.

³⁹ עניין **חאמד**, 732. למאמר ביקורת על פסי"ד חאמד ראו: רינה רוזנברג "על הקרימינליזציה הקולקטיבית של מפגינים פוליטיים", **מחברות עדאלה**, גיליון מס' 3, קיץ 2002, 8-19.

⁴⁰ בשי"פ 295/09 **מדינת ישראל נ' פלוני**, פסקה 5 (לא פורסם, 12.1.2009).

⁴¹ ראו: בשי"פ 295/09 **מדינת ישראל נ' פלוני**, פסקה 5 (לא פורסם, 12.1.2009); בשי"פ 297/09 **מדינת ישראל נ' פלוני** (לא פורסם, 12.1.2009); בשי"פ 379/09 **מדינת ישראל נ' פלוני** (לא פורסם, 14.1.2009); מ"י (שלום-עכו) 17346-12-08 **מדינת ישראל נ' היבי** (לא פורסם, 30.12.2008).

גילם, בשל "עבירות שהזמן גרמן". כך נהג השופט חשין לתאר אותן בתקופת האינתיפאדה השנייה⁴². עם שינוי העתים, נקבע בהחלטה, יהיה מקום לשקול באופן מיידי את שחרור הקטין לחלופת מעצר⁴³.

השופט גרוניס הסביר באחת מהחלטותיו את משמעות המונח "שינוי העתים":

"באומרי 'שינוי העתים' הכוונה היא לסיומו של המבצע הצבאי ברצועת עזה ולירידה במספרן של הפרות הסדר בתחומי מחוז צפון"⁴⁴.

למעשה, בית המשפט מבקש לבחון את מסוכנותו של הפרט בהתאם לעתים ולנסיבות הפוליטיות, ולא בהתאם למאפייניו האישיים – גיל, עבר פלילי, פרופיל כללי, נסיבות האירוע ומידת המעורבות של החשוד בו. גם אם דובר בחשוד שאין כל סימן המעיד על מסוכנותו, החליט בית המשפט שאין מקום לשקול אפילו חלופת מעצר בשל העיתוי. **בתי המשפט מפרשים את חוק המעצרים ומכניסים אליו את מה שאין בו, דבר הסותר את עקרון שלטון החוק**, המחייב הגנה על הפרט בהתאם לחוק.

מבחן "שינוי העתים" יוצר נתק בין שאלת המעצר עד תום ההליכים לבין השיקולים ביחס לנאשם עצמו. הוא משתית את תוצאת ההליך על התנהגות הקהילה ולא על התנהגות הפרט. חוק המעצרים אינו מפריד בין תקופה של מלחמה, של מבצע צבאי או של שלום. החוק נועד לתת כלים אחידים, הנוגעים לעילות לשלילת חירותו של אדם. בדיוק כפי שקבע בית המשפט בעניין גנימאת, ש"מכת מדינה" איננה עילה עצמאית להמשך החזקה במעצר וכי אין להפוך את המעצר לכלי הרתעה מפני ביצוע עבירות, כך היה מתחייב שבית המשפט יקבע גם בהקשר של מבצע צבאי זה או אחר.

לאחר סיום המתקפה על עזה החלו בתי משפט לשחרר עצורים בתנאים מגבילים, לא לפני שצינו כי הדבר נעשה לנוכח "השינוי שחל בעתים"⁴⁵. ברוב המקרים הדבר נעשה בהסכמת הפרקליטות, שנהגה אף היא לפי תיזת "שינוי העתים". מכאן יוצא, שנאשמים שהוגדרו בעת המבצע הצבאי מסוכנים ביותר, עד כדי כך שלא היה אפשר לאיין את מסוכנותם בשהייה בתנאי מעצר בית מלא, הפכו לאחר סיום המבצע הצבאי לכאלה שניתן לאפשר להם לנוע חופשי או לשהות בתנאי מעצר בית, שכן המסוכנות הטמונה בהם נעלמה.

⁴² בש"פ 7705/00 מדינת ישראל נ' פלוני (לא פורסם, 26.10.2000).

⁴³ בש"פ 297/09 מדינת ישראל נ' פלוני, פסקה 5 (החלטה מיום 12.1.2009).

⁴⁴ בש"פ 459/09, 460/09 טאהא נ' מדינת ישראל (לא פורסם, 22.1.2009).

⁴⁵ ראו: בש"פ 459/09, 460/09 טאהא נ' מדינת ישראל (לא פורסם, 22.1.2009); בש"פ 436/09 פלוני נ' מדינת ישראל (לא פורסם, 22.1.2009); בש"פ 539/09 פלוני נ' מדינת ישראל (לא פורסם, 22.1.2009). וגם: החלטתו של השופט רון שפירא מבית המשפט המחוזי בחיפה מיום 31.5.2009 [מ"ת (מחוזי-חיפה) מדינת ישראל נ' סואעד (לא פורסם, 31.5.2009)] בעניין שחרורם של תשעה עצורים, תושבי שפרעם, שהואשמו בעבירות של קשירת קשר לביצוע פשע, התפרעות שסופה נזק וסיכון חיי אדם בנתיב תחבורה. יש לציין, כי עצורים אלה הוגדרו תחילה חשודים בעבירות ביטחון ואף נמנע מהם לפגוש את סניגוריהם, אולם אט אט התברר כי המשטרה ניפחה באופן מופלג את החשדות נגד אותם צעירים.

יחס זהה לקטינים ולבגירים

הנתונים המספריים שהבאנו לעיל מצביעים על היקף נרחב של מעצרי קטינים. 50% מכלל הנאשמים היו קטינים ו-86% מהם נעצרו עד תום ההליכים. בתי המשפט אישרו את מעצרו של הקטינים עד תום ההליכים. גם במקרים שבהם בתי משפט שיחררו קטינים לחלופות מעצר, מיהרו המשטרה והפרקליטות לערער וזכו בערעורים אלה. ראוי להזכיר, כי החלטתו הראשונה של השופט גרוניס, שניתנה בהקשר של הארכת מעצר עד תום ההליכים, היתה בעניינו של קטין ששחרר בערכאות דלמטה⁴⁶.

ודוק; אין מניעה חוקית לשלוח קטין מאחורי סורג ובריח. עם זאת, להבדיל מבגירים, טרם ששולחים קטין למעצר ראוי לשקול את הגבלת חירותו באופן מידתי יותר. למשל, סעיף 20 לחוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), התשל"א-1971, מתייחס לאמצעי ביניים שאפשר לנקוט או לפחות לשקול לאחר הגשת כתב אישום. הסעיף מונה כמה אפשרויות: שליחה מוסד טיפולי או למעון נוער, השגחה זמנית על ידי קצין מבחן ועוד. **אף לא אחת מבין האפשרויות שמונה חוק הנוער לא נשקלה על ידי הערכאות שדנו בעניינם של הקטינים, לרבות בית המשפט העליון.** היחס אל העצורים הקטינים היה זהה בדיוק ליחס שניתן לבגירים.

בתי המשפט הסתפקו בהבעת התלבטותם בנוגע להארכות המעצר של הקטינים והוסיפו להחלטה את ההמלצה כי עניינם העיקרי של העצורים האלה יידון במהרה, אבל נמנעו מלהעניק להם סעד אופרטיבי הולם. האופציה של שחרור העצורים בתנאים נעלמה מעיני השופטים, שסברו כי היא תהיה רלוונטית רק לאחר תום המבצע הצבאי. בינתיים, מאות קטינים ישבו שבועות ארוכים מאחורי סורג ובריח בהמתנה למשפטם.

גם כאשר הסכים שופט בית המשפט העליון גרוניס לשחרר קטין למעצר בית, הוא עשה זאת רק לאחר שהתחוויר לו כי קטין זה נמצא במצב רפואי ובריאותי בעייתי ביותר. באותו עניין נדון עניינם של שני קטינים, אחד מהם תלמיד בית ספר, שלא היה להם כל עבר פלילי ושלא נרשמה בתיקים הסתבכות קודמת עם החוק. שניהם האושמו בהתקהלות אסורה, בהתפרעות ובניסיון לתקיפת שוטר בנסיבות מחמירות. בית המשפט המחוזי הורה על שחרורם לחלופת מעצר והמדינה עירערה על כך בבית המשפט העליון. אחד משני הקטינים סבל מסוכרת נעורים ומקשיי נשימה, שהגבילו אותו בתנועותיו. תסקירי מעצר שהוגשו בעניינם המליצו על שחרור בתנאים. השופט גרוניס הסכים לשחרר רק את הקטין החולה, תוך שהוא מדגיש: **"אלמלא הבעיות הרפואיות הייתה מחליט להורות אף על מעצרו של קטין זה"**⁴⁷.

ודוק; הנטייה הרווחת כיום בעולם, לרבות בישראל, היא להוציא את הקטין מההליכים הפליליים הפורמליים ולהעדיף הליכים חלופיים שייתנו ביטוי נאמן לצרכיו, טובתו ורווחתו. בעניינם של קטינים בהליך הפלילי, הנטייה היא להעדיף שיקולים שיקומיים על פני שיקולים ענישתיים-הרתעתיים, במיוחד עקב ההשלכות של הענישה והמעצר על חייו של הקטין ועל נפשו. גישה זו, המעוגנת באמנה הבינלאומית לזכויות הילד, אף אומצה על ידי ועדת המשנה לעניין זכויות הילד

⁴⁶ בש"פ 295/09 מדינת ישראל נ' פלוני (לא פורסם, 12.1.2009).

⁴⁷ בש"פ 379/09 מדינת ישראל נ' פלוני, פסקה 7, (לא פורסם, 14.1.2009).

בהליך הפלילי, בראשותה של השופטת סביונה רוט-לוי. ועדה זו המליצה באופן חד משמעי כי כל פעולה המתבצעת במסגרת החקיקה הפלילית תתחשב במעמדו של החשוד או הנאשם כקטין⁴⁸.

גישה זו נעלמה מהחלטות בתי המשפט, שלא טרחו לבדוק אופציות שיקום או מעצר חלופיות בשל גילו של הקטין ונסיבותיו האישיות. קריאת דבריו של השופט משה גלעד, שהורה על המשך מעצרו של קטין עד תום ההליכים, מלמדת על הגישה **ההרתעתית והמאיימת** שבתי המשפט אימצו, שהועדפה על פני הגישה השיקומית-החינוכית. מקריאת הדברים עולה הרושם, שמדובר בהליך של מתן גזר דין ולא בהליך מעצר, שבו החשוד נהנה מחזקת החפות כל עוד לא הורשע בדין:

”יידע כל אזרח – ואף קטין – כי אם יפגע או ינסה
לפגוע בשוטר הבא לשמור על הסדר, עלול הוא לשים
עצמו במו ידיו מאחורי סורג ובריח”⁴⁹.

ב. גאוות העם במלחמה ותיאור מתנגדיה כתומכי האויב וכמי שיורקים לבאר שממנה שתו:

בכל החלטות בתי המשפט שבהן עיינו נמנעו הערכאות השונות מלאזכר את הסיבות לזעם שחש ציבור מתנגדי המלחמה, שהוציא אותו לרחובות. בתי המשפט הסתפקו באמירה הלקונית שהמעשים בוצעו ”על רקע המבצע הצבאי בעזה”⁵⁰. למאות ההרוגים והפצועים, להרס, לאסון ולחורבן שהמיט הצבא הישראלי על תושבי עזה לא נמצא זכר באף לא אחת מההחלטות על הארכת מעצר. העצורים הוצגו כפורעי חוק וכעבריינים שיש להחמיר עמם את הדין בגלל המצב, במנותק מההקשר הפוליטי של מחאתם. השוטרים הוצגו כמי שבאו להשליט סדר והעצורים הפריעו להם במלאכתם. האלימות שנקטו השוטרים כמעט ולא הופיעה בהחלטות. עיקור האלמנט הפוליטי מהחלטות בתי המשפט סייע להם ולרשויות אכיפת החוק להגביר את היחס הקולקטיבי-הקרימינלי כלפי מתנגדי המלחמה.

בכמה החלטות כללו השופטים אמירות אגב, החורגות מהדיון בעילות המעצר. בהחלטות אלה הביעו השופטים את דעתם על המתקפה עצמה ותיאור את האופן שבו הם רואים את מחאתם של מתנגדי המתקפה על עזה.

לדוגמה, בדיון שהתקיים בבית משפט השלום בתל-אביב יפו בעניין המשך הטלת מגבלות על משתתפי משמרת מחאה שהתקיימה מול שגרירות מצרים, דחה השופט את בקשת המשטרה להמשיך בהגבלות, אך לא לפני שהביע את שמחתו ואת גאוותו האישית על כך שכמעט כל העם מאוחד בתמיכתו במלחמה⁵⁰.

⁴⁸ ראו: הוועדה לבחינת עקרונות יסוד בתחום הילד והמשפט ויישומם בחקיקה – דו”ח ועדת המשנה בנושא הקטין **בהליך הפלילי** (משרד המשפטים), עמ’ 291. את הדו”ח במלואו אפשר להוריד מאתר משרד המשפטים: www.justice.gov.il

⁴⁹ עמ”ית (מחוזי-חיפה) 1870-01-09 **פלני נ’ מדינת ישראל** (לא פורסם, 12.1.2009).

⁵⁰ בש (שלום-תל-אביב יפו) 634/09 **מדינת ישראל נ’ גנטוס** (לא פורסם, 7.1.2009).

בשתי החלטות שכתב השופט משה גלעד מבית המשפט המחוזי בחיפה בעניין הארכת מעצרים של קטינים, הוא מתאר את מתנגדי המתקפה על עזה ככפויי טובה ולא כאזרחים שבאו לממש זכות לגיטימית וחירות יסוד. השופט איננו מתייחס למעשים המיוחסים לחשודים, אלא לעצם העובדה שאזרחיה של מדינה יכולים למחות נגד מדיניותה. למתנגדי המלחמה הוא מתייחס כאל אנשים המזדהים עם האויב ויורקים אל הבאר שממנה הם שותים:

"אולם אזרחי המדינה, ואף קטין אזרח הוא, הניזון 'ממשמני' הארץ במובן של חיים תחת משטר דמוקרטי – ואין זה דבר מאליו בכל מקום בעולם – המאפשר קיום הפגנה וחופש ביטוי לכל אדם, ואמירת דברים קשים והבעת ביקורת נוקבת, גם בתקופות ביטחוניות סוערות כבימים אלה, והמאפשר אמירת דברים **בגנות המדינה ובעד אויביה** אף בזמן שאלה ממטירים טילים על אזרחיה, חייב לציית לחוקיה ובוודאי שאסור לו לפגוע בשוטריה הבאים להשליט סדר. דומה הדבר לאותו אדם היורק לבאר שממנה הוא שותה" (הדגשה לא במקור)⁵¹.

ברור אפוא, כי לא רק טיב החשדות שיוחסו לנאשמים הנחה את בית המשפט בהחלטותיו, אלא גם תחושתו שמדובר במי שמבקש לקרוא תיגר על מדיניות הממשלה, שזוכה בתמיכת רוב העם. בכך, לדעת השופט, מתנגדי המלחמה מזדהים עם האויב ויורקים לבאר שממנה הם שותים. מדובר בשיקולים זרים, המושפעים מתוכן הביטוי שרצו מתנגדי המתקפה על עזה לקדם, ולאו דווקא בעבירות המיוחסות להם.

ג. העתק-הדבק: שתי החלטות נפרדות זהות לחלוטין בעניינם של חשודים שונים:

העיוורון לנסיבותיהם האישיות של החשודים ולראיות הספציפיות נגד כל אחד מהם קיבל ביטוי מיוחד בשתי החלטות נפרדות, שניתנו באותו יום – 30 בדצמבר 2008 – בבית משפט השלום בנצרת. **בבקשה הראשונה** ביקשה המשטרה להאריך לשמונה ימים את מעצרים של שני חשודים. לחשודים יוחסו עבירות של השתתפות בהתקהלות אסורה, התנהגות העלולה להפר את שלום הציבור, סיכון חיי אדם בנתיב תחבורה וחבלה לרכב⁵². **בבקשה השנייה**⁵³ שהונחה לפני בית המשפט ביקשה המשטרה להאריך בשמונה ימים את מעצרים של שני חשודים אחרים. לחשודים אלה ייחסה המשטרה חשד לביצוע עבירות של השתתפות בהתפרעות, סיכון חיי אדם בנתיב תחבורה בהנחת דבר, בזריקה חבלה לרכב והיזק לרכוש. ארבעת החשודים יוצגו על ידי ארבעה

⁵¹ עמ"ת (מחוזי – חיפה) 1870-01-01 פלוני נ' מדינת ישראל (לא פורסם, 12.1.2009). ראו אותה הערה של השופט גם בעמ"ת (מחוזי – חיפה) 2625-01-09 מדינת ישראל נ' פלוני (לא פורסם, 12.1.2009).

⁵² מ"י (שלום – נצרת) 17870-12-08 מדינת ישראל נ' אבו דבוס מוחמד (החלטה ניתנה ביום 30.12.2008).

⁵³ מ"י (שלום – נצרת) 17884-12-08 מדינת ישראל נ' חוסרי פיראס (החלטה מיום 30.12.2008).

סניגורים שונים. בשתי החלטות נפרדות, אך זהות לחלוטין בניסוחן, האריך בית המשפט בארבעה ימים את מעצרו של ארבעת החשודים. יוצא, כי ארבעה חשודים שיוחסו להם עבירות שונות ושלכאורה אמורות להיות ראיות שונות הקושרות אותם למעשים המיוחסים להם, אם בכלל, ניצבו בסופו של יום מול שתי החלטות זהות לחלוטין, שאין בהן כל התייחסות אינדיווידואלית לכל חשוד ולראיות נגדו, שלא לדבר על בחינה של חלופת מעצר לגבי כל אחד מהם בנפרד. שתי ההחלטות כתובות בדיוק באותה צורה ועושות שימוש באותן מלים. ההבדל היחיד ביניהן הוא שמם של החשודים, חרף ההבדלים בעבירות שיוחסו להם, בסניגורים השונים שייצגו אותם ובטענות ההגנה השונות שהועלו בעדם.

עינינו הרואות כיצד התעלמו בתי המשפט מהשיקולים הרלוונטיים שצריכים להנחות אותם בבואם להחליט על מעצרו של חשוד בפלילים, כל שכן על רקע השתתפות בהפגנה. חרף העובדה שחומרת העבירות המיוחסות לחשוד או לנאשם כשלעצמן אינה אמורה כלל לשולחו מאחורי סורג וברית, בתי המשפט הסתפקו בהחלטותיהם בהפניה אל סעיפי החשדות בלי לבחון כל אפשרות לשחרור בתנאים מגבילים. בתי המשפט הצדיקו באופן קטיגורי מעצר קטינים ובגירים מאחורי סורג וברית לשם הרתעה, בלי כל בחינה אינדיווידואלית לפרטיו של כל מקרה כמתחייב במשפט הפלילי. שאלת המעצר עד תום ההליכים נהפכה על ידי בתי המשפט משאלה שיש להכריע בה לגופו של הפרט לסוגיה של ענישה קולקטיבית והרתעת הרבים. המשטרה והפרקליטות טענו למסוכנות כללית, שאפילו אינו חוסה תחת חזקת המסוכנות בפלילים, ובתי המשפט נגררו אחריהן בלי לבחון את הטענה כמתבקש ובאופן ענייני.

דוגמאות לאופן הבלתי חוקי שבו פוזרו משמרות מחאה ובוצעו מעצרים

נקדים ונציין, כי ככלל הפגנות אינן טעונות רישיון. על-פי סעיפים 83-90 לפקודת המשטרה [נוסח חדש], התשל"א-1971, יש לכלל זה שני חריגים. אסיפה שבה משתתפים חמישים איש או יותר, שהתקהלו כדי לשמוע נאום או הרצאה על נושא בעל עניין מדיני או כדי לדון בנושא כזה, טעונה רישיון. כך גם תהלוכה שבה חמישים איש או יותר, המהלכים יחד או מתקהלים כדי להלך יחד ממקום למקום. כל המקרים שאינם נופלים בשני חריגים אלה אינם טעונים רישיון במפורש. היועץ המשפטי לממשלה, הפרשן המוסמך של החוק, נתן פרשנותו לסעיפי פקודת המשטרה ביחס לחירות ההפגנה ועמד על המקרים שאינם מחייבים קבלת היתר מהמשטרה, כדלקמן:

- (א) אסיפה או תהלוכה שבה משתתפים פחות מחמישים איש;
- (ב) אסיפה, אף אם משתתפים בה יותר מחמישים איש, שלא כדי לשמוע נאום או הרצאה על נושא בעל עניין מדיני או כדי לדון בנושא זה;
- (ג) אסיפה, אף אם משתתפים בה יותר מחמישים איש, שלא תחת כיפת השמים, גם אם מטרתה לשמוע נאום או הרצאה על נושא בעל עניין מדיני או לדון בנושא זה;

ד) משמרת מחאה או הפגנה תחת כיפת השמים, אף אם משתתפים בה יותר מחמישים איש, כאשר המשתתפים עומדים ומחזיקים כרזות, שמטרתן לבטא דעה בנושא מסוים ואין בה נאום או הרצאה על נושא מדיני או דיון בנושא כזה⁵⁴.

נביא להלן דוגמאות לאופן שבו הפרה המשטרה את הוראות החוק האלה או פירשה אותן באופן מוטעה:

א. התניית קיום משמרות מחאה בקבלת רישיון, בניגוד לדיון:

לארגון עדאלה הגיעו בתקופת המתקפה על עזה תלונות רבות ממפגינים שביקשו לקיים משמרות של מחאה שקטה ונתקלו באיומים מצד המשטרה, כי הם צפויים לעמוד לדיון פלילי אם בעתיד יקיימו משמרות כאלה ללא היתר. מדובר במקרים שבהם החוק אינו מחייב קבלת היתר מראש. אירועים כגון אלה בלטו במיוחד במרחב הדרום, בתל-אביב יפו ובחיפה.

ביום 31.12.2008 הוזהר מר מבדא כיאל על ידי המשטרה מקיום משמרות מחאה בצומת רחוב הגפן בחיפה, לאחר שהשתתף במשמרת כזאת. השוטרים טענו באוזניו כי הם ידאגו לפיזור משמרת המחאה אם לא יהיה לה היתר, אף שאין היא נמנית על משמרות המחאה הטעונות רישיון על-פי חוק.

כמה ימים לאחר מכן, ב-6 בינואר 2009, הודיע מפקד משטרת חיפה, דודו עטיה, לעו"ד ג'ול ג'מאל ולמר יואב בר שהשתתפו במשמרת מחאה בחיפה, כי על פי הנחיות שהתקבלו המשטרה לא תאפשר עוד קיום משמרות מחאה ללא רישיון וכי עליהם לדאוג להגיש בקשות לרישיון. ניסיונותיהם של השניים להעמיד את השוטר על טעותו המשפטית עלו בתוהו.

אירוע דומה אירע ב-1 בינואר 2009, אז התקשר רכז המודיעין של משטרת מעונה בצפון אל עו"ד ג'מאל עבדו ומסר לו, כי למשטרה ידוע על כוונה לקיים הפגנה לא חוקית בפיקעין וכי עליו להשיג היתר לכך. עו"ד עבדו הסביר לשוטר כי מדובר בהפגנה שאינה טעונת רישיון ואף דאג לשלוח למשטרה את הוראות החוק הרלוונטיות, המגדירות מתי צריך להשיג היתר מראש. זמן קצר לאחר מכן השאיר שוטר בביתו של עו"ד עבדו זימון להתייצבות מיידית במשטרה. עו"ד עבדו ניגש אל המשטרה ונפגש עם שלושה קציני משטרה, שהתעקשו כי חובתו לבקש רישיון להפגנה, חרף העדר החובה לעשות כן על פי דין. לטענת השוטרים, "שלושה אנשים שעומדים יחד" מהווים הפגנה בלתי חוקית והפגנה כזאת מחייבת קבלת היתר מראש.

בעיות דומות אירעו באזור מחוז תל-אביב יפו. ב-10 בינואר 2009 הודיע קצין משטרה למשתתפי משמרת מחאה שהתקיימה ברחוב יפת ביפו, כי זוהי הפעם האחרונה שיותר להם לקיים משמרת מחאה שאיננה מאושרת מראש על ידי המשטרה. גם במקרה זה ניסו משתתפי ההפגנה להסביר

⁵⁴ "חירות ההפגנה" הנחיות היועץ המשפטי לממשלה 3.1200. להלן: "הנחיית היועץ המשפטי לממשלה". ראו גם http://www.police.gov.il/meida_laezrach/Pages/rishayun_lasefa.aspx

לקצין כי מדובר בהפגנה שאינה טעונה רישיון, אך הקצין התעקש כי חובה לבקש רישיון ואף הסביר כי יש לו תואר במשפטים והוא מודע לדברי החוק.

ביום 11.1.2009 זומן מר סמיח ג'בארין, תושב יפו, למשטרה ונחקר על משמרת מחאה שהתקיימה בעיר יום קודם לכן. בחקירה טענה החוקרת, שמשמרת המחאה היוותה "עבירה בפוטנציה" על סעיף 151 לחוק העונשין, היות שהשתתפו בה יותר משלושה אנשים ולא ניתן לה רישיון, והזהירה את מר ג'בארין מפני קיום משמרות מחאה ללא רישיון בעתיד.

כאמור, משתתפי משמרות המחאה והמארגנים ניסו נושאות להעמיד את השוטרים על טעותם, אך לשווא. **איומי המשטרה בביצוע מעצרים זרעו אימה בלב המפגינים שמא יהא גורלם זהה לגורל חבריהם שעוכבו ונעצרו לשווא**, אך ורק בשל מחאתם. השוטרים טענו, כי הם פועלים על פי הנחיות שקיבלו "מלמעלה".

ארגון עדאלה פנה בבקשת הבהרה למשטרה וביקש לדעת, בין היתר, אם אכן יש הנחיות מיוחדות הנוגעות לפיזור הפגנות בעת המתקפה על עזה ואם כן, מה תוכנן. בתשובתה מסרה המשטרה, כי הוצא נוהל חדש המתייחס לעניין פיזור ההפגנות במהלך המתקפה על עזה, אולם נוהל זה לא הותר לעיון הציבור.⁵⁵

ב. הקהל העוין: פיזור הפגנות וסירוב לאשר עצרות מחאה בטענת החשש

"הפרת השלום":

איומי המשטרה לפזר משמרות מחאה חוקיות החריפו, כאשר מול משמרות המחאה נגד המתקפה על תושבי עזה התייצבו אנשי ימין שתמכו במתקפה. במקרים אלה, אנשי המשטרה טענו כי די בהתקהלותם של שלושה אנשים ומעלה במצב זה כדי להצדיק פיזור ההתקהלות, להכריז עליה בלתי חוקית ולהפוך את כל משתתפיה למתפרעים ולמתקהלים אסורים. העבירות שיוחסו למתקהלים הן "התפרעות"⁵⁶ "והתקהלות אסורה"⁵⁷. כדי להסביר כיצד עשתה המשטרה שימוש בפרשנות לעבירות אלה, נביא להלן את לשון סעיפי החוק הרלוונטיים:

התקהלות אסורה:

"שלושה אנשים לפחות שנתקהלו לשם עבירה, או שנתקהלו למטרה משותפת, ואפילו כשרה, ומתנהגים באופן הנותן לאנשים שבסביבה יסוד סביר לחשוש שהמתקהלים יעשו מעשה שיפר את השלום, או שבעצם התקהלותם יעוררו אנשים אחרים, ללא צורך וללא עילה מספקת, להפר את השלום, הרי זו התקהלות אסורה, והמשתתף בהתקהלות אסורה, דינו - מאסר שנה אחת".

התפרעות:

"התקהלות אסורה, שהתחילו לבצע בה את מטרתה בהפרת השלום שיש בה כדי להטיל אימה על הציבור, הרי

⁵⁵ ראו: תשובתה של רפ"ק חמוטל סבג, מיום 21.5.2009, לפניית עדאלה מיום 26.1.2009.

⁵⁶ עבירה לפי סעיף 152 לחוק העונשין, התשל"ז-1977.

⁵⁷ עבירה לפי סעיף 151 לחוק העונשין, התשל"ז-1977.

זו התפרעות, והמשתתף בהתפרעות, דינו - מאסר שנתיים".

מהגדרת עבירות אלה ביקשה המשטרה ללמוד, כי כל אימת שהתקיימו משמרות מחאה שבהן השתתפו שלושה אנשים ומעלה ומולם היו מפגיני נגד ("קהל עוין"), די בכך כדי להקים חשד סביר להפרת הסדר והשלום.

המשטרה הגדילה לעשות כאשר האשימה קבוצת פעילים פוליטיים מבאר שבע ב"הפרת השלום", מעצם העובדה כי הם הפגינו נגד המלחמה, כדלקמן:

"בתאריך 14.01.09 בשעה 15:50 או בסמוך לכך, בצומת הרחובות הנרייטה סולד ושדרות באר שבע, התקהלו הנאשמים, ביחד עם כ-65 אחרים, במקום תוך שהמתקהלים מחזיקים בידיהם שלטים בגנות המבצע הצה"לי בעזה ובעד היציאה מתוך רצועת עזה. **ובכך הפרו את השלום במקום וזאת שלא כדין**" (הדגשה הוספה).⁵⁸

גם במקרה של נאשמים אלה, כמו גם בהרבה מקרים אחרים, מדובר היה במשמרת מחאה חוקית ולגיטימית לחלוטין. משתתפי משמרת המחאה עמדו בצד הכביש ונשאו שלטים, בלי לשאת כל נאום פוליטי. חרף זאת בחרה המשטרה לא רק להורות על פיזור משמרת המחאה, אלא אף לעכב ולעצור כמה מהמשתתפים בה בטענה כי "הפרו את השלום". יוצא, כי במקום שהמשטרה תגן על הזכות לחופש הביטוי והמחאה ותפעל למען צמצום הפגיעה באותה זכות, במיוחד בתקופה של אירועים שנויים במחלוקת ציבורית, היא בחרה לפרש את החוק באופן המנוגד לפסיקת בית המשפט⁵⁹ בהקשר זה ובצורה הפוגעת בצורה בלתי מידתית בזכות לחופש ביטוי. על אחת כמה וכמה כאשר הפגיעה בזכות לחירות הביטוי גררה אחריה שלילת חירותם של אנשים, ככל הנראה מתוך שליחת מסר מרתיע כלפי אחרים, שמא יעזו לבטא בפומבי את עמדתם השוללת את המתקפה הצבאית.

ועוד: בקשתה של קואליציית ארגונים נגד המתקפה על עזה לקבל רישיון לקיום עצרת מחאה ותהלוכה הותנתה על ידי משטרת מחוז תל-אביב בכך שהמפגינים יימנעו מהנפת דגל פלסטין. לטענת המשטרה, הנפת דגל פלסטין עלולה להביא לתגובות של הפרות סדר ואלימות מצד עוברי אורח המתנגדים לתוכני ההפגנה, אשר אינם שותפים לדעה הפוליטית של מארגני עצרת המחאה. יוצא, כי גם כאן המשטרה ניסתה להגביל מראש קיומה של תהלוכה עד כדי מניעתה, לא בשל החשש להפרות סדר מצדם של מארגני עצרת המחאה או משתתפיה, אלא מצד הקהל "העוין" לעצרת, המבקש להפר את הסדר רק בשל תכניה. רק בעקבות עתירה שהוגשה לבג"ץ נגד המשטרה חזרה בה המשטרה מעמדתה המקורית, תוך שמירת הזכות להחרים את דגלי פלסטין כל אימת שיתעורר הצורך בכך לפי פקודת המשטרה.⁶⁰

⁵⁸ מתוך כתב האישום בת"פ 228/09 (שלום – באר שבע).

⁵⁹ ראו למשל: ע"פ (ירושלים) 1521/98 יהודה עציון נ' מדינת ישראל (ניתן ב-14.6.2008).

⁶⁰ בג"ץ 48/09 מעוז נ' משטרת ישראל (טרם פורסם, ניתן ב-2.1.2009). העתירה הוגשה על ידי עורכי הדין מיכאל ספרד ונטע פטריק.

התנהגותה של המשטרה בעניין זה, בין אם במהלך עצרת המחאה ובין אם בבחינת הבקשות לאישור ההפגנה, מצביעה על הבנה משפטית מוטעית מיסודה. הלכה פסוקה היא, כי אין די בהימצאותם של אנשי ימין או כל קהל המתנגד למסריה של משמרת המחאה כדי ליצור את החשד הסביר להפרת השלום או לעידוד אחרים להפרת השלום.⁶¹ נהפוך הוא, חובתה של המשטרה במקרים אלה היא להגן על המפגינים, על שלומם ועל חופש הביטוי שלהם. חובה זו חלה הן בהפגנות הטעונות רישיון והן באירועים שאינם טעונים רישיון. יפים לעניין זה דברי נשיא בית המשפט העליון בדימוס, אהרן ברק:

”...על כן אם קהל עוין מאיים על מפגינים, הצעד הראשון צריך להיות ריסונו של הקהל ולא שלילתה של ההפגנה. איסור ההפגנה צריך להיעשות כצעד אחרון בלבד”⁶².

הדוגמאות שהבאנו ושנביא להלן אינן משאירות ספק, כי **המשטרה גילתה אפס סובלנות דווקא כלפי כל מי שביקש לקיים מחאה ולא דווקא כלפי מי שהפר את הסדר והשלום**. תוכן המסר שביקשו המפגינים להעביר הוא שנתן לשוטרים תמריץ להתנפל בלהט על המפגינים, להפעיל אלימות קשה נגדם, לעכבם ולעצור אותם שלא כדין.

המשטרה פעלה באופן שיטתי, שקשה להתעלם ממנו. שיטתיות פעילותה בלטה במקומות שונים בארץ, כאילו היה מדובר במדיניות שאומצה במיוחד לצורך הטיפול במתנגדי המתקפה. כמעט בכל זירה שבה התאספו מפגינים שמחו על המתקפה המשטרה קידמה את פני המשתתפים והמתינה להם בכוחות מתוגברים. במקרים רבים היו אנשי המשטרה ניגשים אל מארגני האסיפה בדרישה להציג רישיון. ההסבר שמשתתפי האסיפה היו נותנים לשוטרים בדבר אי הצורך ברישיון להפגנה לא הניח את דעת השוטרים, שבדרך כלל גילו בורות בדברי המחוקק. השוטרים נהגו לתת התראות למשתתפי משמרת המחאה, כי אם יעזו בעתיד לקיים משמרות כאלו ללא רישיון, הם יועמדו לדין ויפוזרו בכוח. שיטה זו חזרה על עצמה ויצרה בהלה ובלבול בקרב המפגינים, שרובם ככולם מודעים לעובדה כי מחאתם בדין יסודה ואין היא טעונת רישיון.

במקרים מסוימים המשטרה הוליכה שולל את המפגינים וגרמה להם להתפזר, חרף חוקיות פועלם. למשל, ב-28.12.2008 השתתפו 100 אנשים במשמרת מחאה גדולה מול אוניברסיטת בן-גוריון. סביבם היו כ-40 שוטרים ומולם כ-50 מפגינים שכנגד. עשר דקות לאחר תחילת משמרת המחאה ניגשו השוטרים אל המפגינים נגד המלחמה וביקשו מהם להתפזר לאלתר. המפגינים נענו, אף על פי שמשמרת המחאה שלהם היתה חוקית ולא היתה עילה לפיזורם. כך היה גם באירוע שבו השתתפו יממה לאחר מכן סטודנטים מבאר שבע (29.12.2008). ברגע שהמשטרה הורתה להם

⁶¹ ראו: בג"ץ 8988/06 יהודה משי זהב נ' אילן פרנקו – מפקד מחוז ירושלים (לא פורסם, 27.12.2006); בג"ץ 2557/05 מטה הרוב ואח' נגד משטרת ישראל ואח' (לא פורסם, 12.12.2006); ובג"ץ 153/83 לוי נ' מפקד המחוז הדרומי של משטרת ישראל, פ"ד לח(2) 393 (1984).

⁶² א' ברק, "משטרה וזכויות אדם", מבחר כתבים, (כרך א', בעריכת ח' כהן וי' זמיר, התשי"ס) 667, עמ' 679.

להתפזר הם נענו, אך הדבר לא מנע מהשוטרים להמשיך לעקוב אחריהם גם בתוך קמפוס האוניברסיטה ולחכות להזדמנות הקרובה ביותר כדי לעצור אותם⁶³.

ג. מעצר הסטודנטים באוניברסיטת תל-אביב:

ב-29 בדצמבר 2008 התקיימה באוניברסיטת תל-אביב עצרת מחאה חוקית, שאושרה על ידי רשות הביטחון של האוניברסיטה. עצרת המחאה התנהלה כסדרה, עד שלעבר הסטודנטים הגיח אדם לבוש בגדים אזרחיים, התנפל על אחד הסטודנטים, הפיל מידי את המיקרופון שנשא, דרך עליו ושבר אותו. מעשים אלה עוררו את זעמם של יתר הסטודנטים שנכחו בעצרת וצפו במתרחש. הסטודנטים ביקשו להרחיק את האלמוני שהתפרץ לעברם מזירת עצרת המחאה. שניות לאחר מכן הגיעו כוחות משטרה אל זירת עצרת המחאה, התנפלו באלימות על הסטודנטים והחלו לבצע מעצרים תוך כדי שימוש באלימות. אחד הסטודנטים נפצע בידו כשנגרר על ידי השוטרים שעצרו אותו. שלושה סטודנטים הועלו על ניידת ונלקחו לתחנת המשטרה. מתחנת המשטרה נמסר לארגון עדאלה באותו יום, כי בכוונת המשטרה לבקש את הארכת מעצרים של הסטודנטים. האלמוני שהתנפל על הסטודנטים לא נקרא אפילו לחקירה והמשטרה הניחה לו לנפשו⁶⁴.

בפנייה דחופה ששיגר פרופ' רונן שמיר מהחוג לסוציולוגיה באוניברסיטת תל-אביב אל רשות מרצים מאוניברסיטאות שונות במדינה, הוא תיאר את האירוע הנ"ל, שכלל את אשפוזו של אחד העצורים בבית החולים כשהוא אזוק בידי וברגליו, בלשון זו:

"...ההפגנה התנהלה בסדר מופתי ולא היו כל ניסיונות התגרות מצד המפגינים או ניסיונות להפרת סדר. עם זאת, בשלב מסוים נראה אדם לבוש אזרחי עובר לקו המפגינים ומכה אחד מהם. השוטרים הסתערו מיד וגררו לעברו השני של הכביש כשלושה מפגינים, כשאחד מהם לפחות נחבל בכל חלקי גופו כתוצאה מהגרירה האלימה. חציתי את הכביש, הצגתי את עצמי ופניתי לאחד מהקצינים במקום בבקשה לראות את המפגינים שנכלאו בתוך רכב משטרה ולברר את זהותם. פניתי לימפקד המרחבי ששהה במקום, קצין בשם צחי. הסברתי לו כי לא מקובל שהמשטרה תתערב בהפגנת סטודנטים וכי רשויות האוניברסיטה מסוגלות לפקח על שמירת הסדר במקום. ביקשתי שישחרר את השלושה. הוא סירב והבטיח כי הם לא ייעצרו אלא ירק יעוכבו לתשאל. באין ברירה, הם נלקחו מהמקום. כשעתיים לאחר מכן, הסתבר שהמשטרה לא מרפה. נודע לי שאחד מהסטודנטים מאושפז בבית חולים איכילוב ושניים נוספים נעצרו ומוחזקים בתחנת משטרה. כשהגעתי לחדר המיון מצאתי את אחמד שוכב כשידיו ורגליו באזיקים. מחיתי על כך בפני השוטר שבמקום, ללא הועיל. הרגעתי את משפחתו שהגיעה למקום ואמרתי להם שנעשה כמיטב יכולתנו כדי שהוא וחבריו ישוחררו לאלתר וכי אוניברסיטת תל אביב מחויבת לסטודנטים שלה... לכאורה, לא דרמה גדולה, עניין של יום ביומו בהפגנות בהן מעורבים ערבים. מצאתי לנכון ליידע אתכם, כדי לקדם את העניין העקרוני של מחויבות האוניברסיטה למנוע מעורבות משטרתית

⁶³ המידע נמסר מהסטודנט מוחמד אבו ראס מאוניברסיטת בן-גוריון, שנכח בשני האירועים המתוארים לעיל.

⁶⁴ ראו: פניית עדאלה מיום 29.12.2008 בדרישה לשחרור הסטודנטים שנעצרו ולספק טיפול רפואי לעצור שנפצע מאלימות שוטרים.

בפעילויות מעין אלו, ודאי וודאי בשעה שלא מדובר בהפגנה אלימה או בהפרת חוק⁶⁵.

שלושת הסטודנטים שוחררו ממעצר ב-30 בדצמבר 2008, לאחר שהמשטרה לא ביקשה את הארכת מעצרים⁶⁶. לא ידוע על כתבי אישום שהוגשו נגדם.

ד. מעצרים של חמישה משתתפי משמרת המחאה שהתקיימה מול שגרירות

מצרים:

בשעות הערב המוקדמות של 29 בדצמבר 2008 פיזרו שוטרים באופן פתאומי ואלים משמרת מחאה שקטה שהתקיימה ברחוב בזל בתל-אביב. משמרת זו תואמה עם קצין משטרה זמן קצר קודם לתחילתה, חרף העדר החובה לעשות זאת. השוטרים עצרו חמישה ממשתתפי משמרת המחאה נגד המלחמה. חמשת העצורים שוחררו למחרת על ידי בית המשפט, בערבות כספית ובתנאי שיתרחקו מתל-אביב לחודש ימים⁶⁷. יש לציין, כי בזמן שמשתתפי משמרת המחאה נגד המלחמה הפגינו, נעמדו מולם מעבר לכביש כמה מפגינים שהביעו תמיכה במלחמה. איש מאותם מפגינים לא נחקר או נעצר.

נגד ארבעה ממשתתפי משמרת המחאה שנעצרו הוגש כתב אישום ימים ספורים לאחר קיום המשמרת. המפגינים הואשמו בעבירות של השתתפות בהתקהלות אסורה, השתתפות בהתפרעות, הפרעה לשוטרים ותקיפת שוטרים. המשטרה סמכה ידה על עילת המסוכנות הנובעת ממעשיהם של המפגינים, שלדעתה הניפו את דגלי פלסטין ופגעו במורל העם. כך נימקה המשטרה בפני בית המשפט את בקשתה להטיל הגבלות על הנאשמים עד תום ההליכים נגדם:

“אנחנו עומדים על זה שהם לא ייכנסו לעיר תל-אביב. אין ספק שחופש הביטוי זה ציפור הנפש של הדמוקרטיה, אך תוך שמירת הגבולות בין המותר לבין האסור. המשיבים שבפנינו הפגינו נגד מבצע 'עופרת יצוקה' תוך כדי קללות וצעקות, מול שגרירות מצרים, כשהם אוחזים בדגלי אש"ף. בנוסף הוסיפו חטא על פשע שעה שהכשילו שוטרים בתפקידם. אציין שההתקהלות לא היתה חוקית ולא אושרה, מסוכנותם נלמדת ממעשיהם, צריך להבין מה הביא אותם לביצוע האמור. שלא נשכח שאנחנו מדברים על שעת מלחמה, כל האירוע פוגע במורל העם. אנחנו סבורים שיש להרחיקם מהמקומות האמורים. במחוזות אחרים אנשים כאלה נעצרים עד תום ההליכים. אני סבורה שאפשר לדבר על פוטנציאל

⁶⁵ מתוך הודעה אלקטרונית ששלח פרופ' רונן שמיר אל רשתות אוניברסיטאיות שונות. הדברים מפורסמים על דעתו של פרופ' שמיר ובהסכמתו.

⁶⁶ הסטודנטים יוצגו בהתנדבות בבית המשפט על ידי עו"ד זבארגה מטעם ארגון אל-מיזאן.

⁶⁷ המשטרה ביקשה מבית המשפט שחרור בערבות כספית של 1,000 שקל והרחקה מתל-אביב למשך 45 ימים.

למסוכנות ממעשים אלו, על כל המשתמע מכך, לאן שזה יכול להוביל" (הדגשה לא במקור).⁶⁸

טענת המשטרה כי מדובר בהתקהלות אסורה משוללת כל יסוד. מספרם של המתקהלים באותו אירוע היה פחות מחמישים. סוג זה של התקהלות איננו טעון רישיון הן על פי פקודת המשטרה [נוסח חדש], התשל"א-1971, והן על פי הנחיות היועץ המשפטי לממשלה.⁶⁹ הנפת דגל פלסטיין אף היא איננה עבירה פלילית. הגדילה המשטרה בטענתה, כי מעשי המתקהלים "פגעו במורל העם" בשעת מלחמה. אמירה זו יכולה לשקף כיצד התנהגות המשטרה כלפי אנשים שהפינו נגד היציאה למלחמה הושפעה מהתכנים שביקשו המפגינים להעביר. בעיני המשטרה די היה באותם תכנים ובהנפת הדגל הפלסטיני ברקע, כי להפוך את המפגינים למתפרעים, למסוכנים ולמתקהלים באופן בלתי חוקי. אין בסיס לטענה כי התקהלותם של המשתתפים כשלעצמה לא היתה חוקית, הואיל ומדובר במשמרת מחאה שכלל איננה טעונה רישיון. בהחלטתו, שניתנה ב-7 בינואר 2009, ציין בית המשפט כי עולה ספק רב אם מצד הנאשמים נודעת מסוכנות כפי שמתארת המשטרה. בית המשפט קבע, כי אמנם למרבה השמחה והגאווה העם מאוחד בדעתו בנוגע למלחמה, אך אין בכך כדי לאפשר נקיטת אמצעים מרחיקי לכת נגד מפגינים ואין בכך הצדקה להטלת הגבלות על תנועתם. כמו כן ציין בית המשפט, כי טוב היה אילו טענת הפגיעה במורל לא היתה מושמעת על ידי המדינה.

ה. מעצר סטודנטים ופעילים פוליטיים בקמפוס של אוניברסיטת חיפה:

ב-6 בינואר 2009, סמוך לשעה 11:45, התאספו עשרות סטודנטים ערבים על אחת ממדשאות אוניברסיטת חיפה. הסטודנטים ביקשו לממש את קריאתו של הוועד הארצי של הסטודנטים הערבים לערוך משמרות מחאה ולהשבית את הלימודים בכל האוניברסיטאות מהשעה 12:00 ועד לשעה 14:00 באותו יום, במחאה על המתקפה הצבאית בעזה. עשרות הסטודנטים שהתאספו החלו לקרוא סיסמאות בגנות המתקפה. מולם נעמדו סטודנטים יהודים, שהחלו להפריע להם בקריאות בוז ובדברי גנאי ובתוך כך גם השמיעו בקול רם את ההמנון הישראלי. עשר דקות לאחר מכן פשטו עשרות אנשי משטרה ופרשים על קמפוס האוניברסיטה והגינו לעבר הסטודנטים הערבים. כוחות המשטרה עמדו במרחק כחצי מטר מהסטודנטים הערבים, בגבם לסטודנטים היהודים שהיו רחוקים מהם בכמה מטרים.⁷⁰ קצין משטרה דיבר עם נציגים מוועד הסטודנטים הערבים וביקש מהם להתפזר. דקות ספורות לאחר מכן החלו השוטרים, ובכלל זה הפרשים, לדחוף את הסטודנטים ולהדוף אותם לאחור תוך שהם מבקשים מהם להתפזר. פעולה זו לוותה באלימות מילולית ופיזית קשה נגד הסטודנטים. אחדים מהסטודנטים אושפזו בבית החולים וסבלו מחבלות ומשברים. הסטודנטים החלו לברוח. אחד הסטודנטים שניסה לברוח קפץ מעל גדר ושבר את רגלו. השוטרים התנפלו על מוזכ"ל מפלגת בל"ד, מר עוואד עבד אל-פתאח, גררו

⁶⁸ מתוך פרוטוקול הדיון בבקשת המדינה להאריך את תקופת ההגבלות המוטלות על הנאשמים עד לתום ההליכים. בש 634/09 (שלום – תל-אביב יפו) מדינת ישראל נ' גנטוס ואח' (7.1.2009). את הנאשמים ייצגה עו"ד גבי לסקי.

⁶⁹ הנחיה מס' 3.1200. את ההנחיה ניתן להוריד מאתר משרד המשפטים, www.justice.gov.il.

⁷⁰ תיאור האירועים הנ"ל מבוסס על דבריהם של הסטודנטים רשא יחיא, ויאם בלעום, פריד אבו סאלח וממדוח אגבאריה, שנמסרו למר מוראד חטיב, מתמחה מטעם ארגון עזאלה.

אותו ובעטו בו ברגליהם בכל חלקי גופו. וכך מתאר ויאם בלעום, אחד הסטודנטים שהיו עדים לאלימות שהופעלה נגד מר עבד אל-פתאח, את הרגעים שקדמו למעצרו ואת המעצר עצמו:

"השוטרים המשיכו לבעוט בו [בעוואד עבד אל-פתאח] ואז אמרתי לאחד השוטרים 'למה אתם מכים אותי, מה אתם עושים'. אז השוטר אמר לי, 'אתה עצור על העלבת שוטר'. קצין משטרה התקרב אלי, עצר אותי והתחיל עם שוטר אחר להדוף אותי, למרות שלא הבעתי כל התנגדות למעצר. לקחו אותי רחוק ממקום האירוע, אזקו את ידי כשהן מאחורי הגב שלי והתחילו להלום בי בבעיטות ואגרופים בכל חלקי גופי, בפנים ברגליים ובבטן, קיללו אותי והעליבו אותי. אני לא הגבתי בכלל. הייתי אזוק, פצוע וחבול. אחר כך הרימו אותי השוטרים, תפסו אותי בחוזקה והתחילו לרוץ בירידה לכיוון הניידת. כאשר הגענו לסוף הירידה אחד השוטרים הכה אותי והפיל אותי על המדרכה. השוטרים הרימו אותי ולפני שהעלו אותי לניידת הכו אותי בפנים ובעטו בגוף שלי. השוטרים הכניסו אותי לתוך הניידת, לתא קטן וצר מאוד יחד עם עלי אלחאגי ועוד בחור שקוראים לו חמזה, אינני זוכר את שם המשפחה שלו. לקחו אותנו לתחנת משטרה, חקרו אותנו בצורה מבזה ומעליבה על כל המשתמע מכך. אחרי החקירה לקחו אותנו לבית מעצר קישון ולמחרת בצהריים, בסביבות 12:00-13:00, שיחררו אותי יחד עם שמונה אחרים שהיו עצורים"⁷¹.

11 סטודנטים ופעילים פוליטיים ערבים נעצרו באותו יום. שבעה מפגינים שוחררו למחרת על ידי המשטרה. בית משפט השלום בחיפה הורה להאריך את מעצרים של שני עצורים ליממה אחת והורה על שחרור שתי עצורות. שני העצורים שמעצרים הוארך שוחררו ב-8 בינואר 2009. לא ידוע על הגשת כתבי אישום נגד מי מהעצורים⁷².

בד בבד החלה אוניברסיטת חיפה לנקוט הליכים משמעותיים נגד חמישה סטודנטים מהאוניברסיטה, בגין השתתפות בפעילות ציבורית בלתי מאושרת. ארבעה מהנאשמים הועמדו לדין משמעתי על כך שלמרות דחיית בקשתם לקיים משמרת מחאה באוניברסיטה, הם התקהלו עם אחרים והשתתפו ב"פעילות ציבורית". זה המקום לציין, כי אין שום נוהל המגדיר בפרוטרוט מהי פעילות ציבורית. נוהלי האוניברסיטה קובעים, כי פעילות ציבורית היא כל פעילות שאיננה פרטית או מסחרית. הגדרה עמומה ובלתי נהירה זו פותחת פתח להעמדה לדין בלתי מושכלת ושרירותית ולהגבלה בלתי מידתית של הזכות לחופש ביטוי. רשויות התביעה באוניברסיטה סברו כי הגדרה עמומה זו מספיקה להעמדה לדין של חמישה סטודנטים שהתקהלו עם אחרים על

⁷¹ מתוך דבריו של הסטודנט ויאם בלעום, כפי שנמסרו למר מוראד חטיב, מתמחה מטעם ארגון עדאלה.
⁷² העצורים יוצגו בהתנדבות על ידי עו"ד מאהר תלחמי ועו"ד נידאל עותמאן מארגון מוסאווא.

מדשאות האוניברסיטה במועד מסוים, שבו החליטו לשבות מלימודים לאות מחאה על המתקפה בעזה⁷³.

חשוב לציין, כי איש מבין הסטודנטים היהודים שהתאספו אף הם בקמפוס, ב"הפגנת נגד", לא זומן לחקירה, לא הועמד לדין משמעתי באוניברסיטה ולא דווח על פעולה בלתי חוקית כלשהי שננקטה נגדם על ידי אנשי המשטרה.

1. מעצר סטודנטים מאוניברסיטת בן-גוריון:

ב-29 בדצמבר 2008, בשעות הצהריים, השתתפו כ-15 סטודנטים במשמרת מחאה שמוקמה מול אוניברסיטת בן-גוריון בבאר שבע. הסטודנטים החזיקו בידיהם שלטים בגנות המלחמה. לדברי הסטודנט מוחמד אבו ראס, סמוך למקום המשמרת עמדו שמונה שוטרים בלבוש אזרחי מחוץ לרכביהם המשטרתיים. מול משמרת המחאה עמדה קבוצה של מפגינים יהודים, שהתגרו במפגינים שמחו נגד המתקפה הצבאית. בשלב מסוים ביקשו השוטרים מהמפגינים נגד המתקפה להתפזר, חרף העובדה שהיה מדובר במשמרת מחאה חוקית. כך מתאר הסטודנט מוחמד אבו ראס את האופן שבו הובל למעצרו יחד עם אחרים:

"נענינו לדרישת השוטרים לפזר את משמרת המחאה ונכנסנו לתוך קמפוס האוניברסיטה. בתור ההמתנה לבידוק בכניסה התעורר ויכוח בין ערבים ליהודים. כאשר הגיע תורי הצגתי את תעודת הסטודנט שלי למאבטח האוניברסיטה. פתאום הופיע מולי שוטר, ניגש אלי וביקש שאתלווה אליו. אמרתי לו כי אין לו זכות לקחת אותי מהאוניברסיטה. הוא החזיק בי חזק וגרר אותי החוצה. בשעה זו הגיעו כוחות יס"מ ואותו שוטר פשוט הדף אותי לכיוון כוח היס"מ. אנשי היס"מ החלו להכות אותי בכל גופי. לאחר מכן נעצרתי יחד עם ארבעה סטודנטים ערבים ואחד יהודי שהשתתף איתנו במשמרת המחאה. ראיתי שניים מוכים באלימות. הסתבר לי כי שניים מהעצורים לא היו בכלל סטודנטים. אחד היה קטין והשני בגיר. אזקו אותנו. החקירה המשטרתית היתה גזענית. ביקשתי מהחוקר לדבר אלי כחוקר אל חשוד ובאופן נייטרלי. השוטר ענה לי, 'אני אחקור אותך רק על רקע אתני', 'כולכם בכפר שקרנים', 'היום הכל אתני'. השוטרים לא איפשרו לי לפגוש רופא. הייתי חשוד בהמרדה, בהסתה ובהפרת סדר ציבורי. לאחר החקירה הושיבו אותנו בחדר מעצר קטן. ישבנו שבעה עצורים. ישבנו מהשעה 12:00 בצהריים בערך עד לשעה עשר בלילה ללא אוכל. חברינו מהאוניברסיטה הם אלה שהביאו אוכל. בשעה 22:00 לקחו

⁷³ הסטודנטים יוצגו בוועדת המשמעת על ידי עו"ד תאמר מסאלחה, עו"ד עומר כמאיסי, עו"ד חסאן טבאגיה ומר לואי לובאני.

אותנו וחתמנו על התחייבות להתייצב לחקירה אם ניקרא לכך, ורק אז שוחררנו. המשטרה שיתפה פעולה עם ביטחון האוניברסיטה"⁷⁴.

מעצרים של הסטודנטים שתואר לעיל היה חסר כל בסיס חוקי. משמרת המחאה שבה השתתפו היתה חוקית לכל הדעות. גם אם בשלב כלשהו היה חשד סביר להפרת השלום בשל התגרות אנשי הימין, חובתה של המשטרה להגן על כלל המפגינים, למנוע חיכוך ביניהם כדי לאפשר להם לבטא את עמדותיהם בחופשיות. מכל מקום, הסטודנטים נענו לבקשה לפזר את משמרת המחאה. הדבר אינו מותר ספק, כי המניע לעיכובם ולמעצרים היה לא אחר מאשר שליחת מסר מרתיע אליהם ואל דומיהם, כדי שיימנעו ממתן ביטוי פומבי להתנגדותם למתקפה על עזה.

ז. מעצר חברי קבוצת "דרום לשלום" בבאר שבע והעמדתם לדין:

כארבעים פעילים מקבוצת "דרום לשלום – Darom 4 peace" הקימו ב-14 בינואר 2009 משמרת מחאה שקטה בבאר שבע. משתתפי המשמרת קראו להפסקת האלימות משני צדי המתרס. המשתתפים אחזו בשלטים שעליהם התנוססו סיסמאות בערבית ועברית, כגון "במלחמה הזאת אין מנצחים" ו"לעצור. לנצור. להידבר". דקות לאחר תחילת משמרת המחאה הגיחו כוחות משטרה והורו למשתתפיה להתפזר. המשתתפים נפרסו לאורך הרחוב והמשיכו במחאתם השקטה. אז החלו השוטרים לעצור מפגינים באופן שרירותי וללא הסברים. בין העצורים היו רן צורף, סטודנט לפוליטיקה וממשל באוניברסיטת בן-גוריון, ניר אורן, מנכ"ל "פורום המשפחות השכולות", לאה שקדיאל, אשת חינוך ופעילה בארגונים חברתיים, אור פרנקל, גיא גולדשטיין ואסף בונדי – סטודנטים לפסיכולוגיה באוניברסיטת בן-גוריון⁷⁵. כך מתאר הסטודנט רן צורף את השתלשלות העניינים לאחר שששת העצורים נלקחו לתחנת המשטרה:

"לאחר חקירה במשטרת באר שבע הואשמנו בהשתתפות בהתקהלות אסורה ו'השתתפות בהתפרעות לאחר הוראת פיזור'. חמשת העצורים האחרים שוחררו למעצר בית (ניר אורן ולאה שקדיאל אף קיבלו הוראה להתרחק למשך שבועיים מבאר שבע) של חמישה ימים ואני נשלחתי למעצר בכלא 'אוהלי קידר'. מכיוון שכשבועיים לפני אירוע זה עוכבתי לחקירה בגין משמרת מחאה חוקית לחלוטין, משטרת באר שבע הכריזה עלי כמסוכן לציבור ולכן ראוי למעצר. יום לאחר מכן הובאתי בפני שופטת המעצרים ושם נקבע שעלי לשהות במעצר יישובי מלא עד לתום ההליכים בתיק. כעת, שבועיים לאחר מעצרי, אני עדיין נמצא במעצר יישובי בצפון, מנוע מלהגיע ללימודי באוניברסיטת בן-גוריון וממתין

⁷⁴ הדברים נמסרו על ידי הסטודנט מוחמד אבו ראס למתמחה מר מוראד חטיב מעדאלה.

⁷⁵ מידע זה נמסר למחברות באדיבות על ידי מר רן צורף, שנעצר אף הוא על ידי המשטרה באותו יום.

לערעור בנוגע לתנאי מעצרי. ביום רביעי, 28.1, אמור להיפתח משפטם של כל ששת העצורים⁷⁶.

גברת לאה שקדיאל, שכאמור נעצרה באותו אירוע, מתארת את הרגעים שבהם מצאה עצמה מוחזקת על ידי שוטרים ואת קלות היתר שהיתה בהכרזה על מעצרה:

"לקראת השעה 16:00 התנפל עלי ועל חברתי, ועל זוג נוסף מן המשמרת שעמד לא רחוק מאיתנו, אחד מעוברי האורח, קילל במילים גסות, צעק, דחף וניסה לקרוע את השלטים מידינו. עכשיו אני חושבת, כי ייתכן כי התנהגותו זו משכה את תשומת לב השוטרים למקום שבו עמדנו. בכל מקרה, הם לא עשו שום דבר נגד המתפרע האלים הזה, שאכן למזלנו התרחק מן המקום די מהר... במקום זאת פתאום התנפלו שוטרים על בחור מעברנו האחר (התברר אחר כך כי שמו רן צורף), חטפו את המצלמה מידי והחלו לגרור אותו פיסית איתם, וכשאמרתי, 'למה אתם לוקחים לו את המצלמה?' חטפו השוטרים את השלט שהחזקנו, הורו לשוטרת שהיתה איתם לעצור גם אותי וכך נגררנו לניידת שבה ישב כבר עצור אחד (התברר שזה היה ניר אורף) והניידת עם שלושה שוטרים יצאה לדרכה"⁷⁷.

יממה בלבד לאחר האירוע המתואר לעיל, ב-15 בינואר 2009, הגישה המשטרה כתב אישום⁷⁸ נגד ששת העצורים בגין השתתפות בהתקהלות אסורה⁷⁹ והשתתפות בהתפרעות לאחר הוראת פיזור⁸⁰. בד בבד הגישה המשטרה בקשה להטיל הגבלות על העצורים עד תום ההליכים. הדיון התקיים באותו יום, 15 בינואר 2009, לפני השופטת מיכל וולפסון מבית משפט השלום בבאר שבע. בא כוח המדינה הקפיד לפתוח את דבריו בציון העובדה כי מאז המבצע הצבאי בעזה התחילו אירועי הפרות סדר במדינה וכי המשטרה נאלצת להתמודד עם אירועים אלה בתנאים קשים ואי לכך יש כאן מסוכנות. באשר לצורף, המסוכנות שיוחסה לו, לטענת המשטרה, היא מעצם העובדה כי הוא עוכב לחקירה באירוע מחאה קודם ואף הוגש נגדו כתב אישום בגין אותו אירוע. לטענה זו אין לו יסוד בכלל⁸¹. בפרוטוקול הדיון מ-15 בינואר 2009 אין כל זכר לפרטי כתב האישום, בא כוח המדינה לא הפנה לפרטיו ובדיקה עם מר צורף מעלה כי אין בנמצא כתב אישום כזה. לבד מההשתתפות במחאה, למר צורף, הנעדר כל עבר פלילי, לא יוחסה כל התנהגות אלימה פסולה שיכולה להעיד על המסוכנות הנשקפת ממנו אילו התייצב ללימודיו כרגיל. לטענת המשטרה, די

⁷⁶ מתוך מכתב שהועבר על ידי מר רן צורף למחברות ביום 28.04.2009.

⁷⁷ מתוך מכתב ששלחה גברת שקדיאל לבית המשפט ב-15 בינואר 2009. המכתב הופץ ברבים ברשת האינטרנט.

⁷⁸ ת"פ (שלום ב"ש) 228/09 **מדינת ישראל נ' צורף** (הל"ך תלוי ועומד). יצוין כי מאוחר יותר חזרה בה התביעה מכתב האישום שהוגש נגד חמישה מבין ששת הנאשמים בתיק.

⁷⁹ עבירה לפי סעיף 151 לחוק העונשין, התשל"ז-1977.

⁸⁰ עבירה לפי סעיף 155 לחוק העונשין, התשל"ז-1977.

⁸¹ מדובר באירוע המחאה המתואר לעיל, תחת הכותרת "מעצר סטודנטים מאוניברסיטת בן-גוריון".

בהשתתפותו בפעולת מחאה קודמת כדי ללמד על מסוכנותו. אין צורך להזכיר, כי שתי משמרות המחאה שבהן השתתף מר צורף היו חוקיות למהדרין ולא היו טעונות כל רישיון.

בסופו של יום מר צורף שוחרר למעצר בית יישובי בצפון, תוך איסור להשתתף בהפגנות בלתי חוקיות (כאילו שלאדם מן המניין מותר להשתתף בהפגנה בלתי חוקית!). יתר ההגבלות שהוטלו על שאר העצורים על ידי המשטרה (מניעת כניסה לבאר שבע ומעצר בית עד לשבוע) נותרו על כנן.

רק ב-15 בפברואר 2009, חודש לאחר הטלת המגבלות על העצורים, הסיר בית המשפט את המגבלות האלה.⁸²

מעצר הבית שאליו נשלח מר צורף למשך חודש ימים וההגבלות האחרות שהוטלו על יתר העצורים אינם אלא ניסיון להענישם על כך שהעזו לבטא עמדה הקוראת להפסקת האלימות ולחרוג מהקונצנזוס הלאומי, שתמך במתקפה ללא מעצור.

ח. פיזור אליים של משמרת מחאה שקטה וחוקית בחיפה בליל ראש השנה

האזרחית:

כ-15 אמנים, במאים ואנשי רוח התאספו ב-31 בדצמבר 2008, עם ציון סיומה של השנה האזרחית, על מדרכה בשדרות בן-גוריון בחיפה כדי לקיים משמרת מחאה שקטה בגנות המתקפה. השחקנית חנאן חילו החזיקה בידה שלט שעליו נכתב "עזה". יתר המשתתפים החזיקו נרות ועמדו להדליק אותם, כזכר לקורבנות המתקפה ולציון זוועותיה. בעודם מתארגנים הגיחו לעברם עשרות שוטרים, תקפו אותם ללא הבחנה, קרעו את השלט שהחזיקה חילו ואף הפליאו בה את מכותיהם. השוטרים הכו במשתתפי משמרת המחאה ללא הרף וללא הבחנה, מתוך כוונה ברורה לפזרם וככל הנראה לבצע מעצרים. השחקן סאלח בכרי, שניגש אל חילו וביקש לחלצה מידי אחד השוטרים שתלשו את שערה וגררו אותה תוך כדי משיכה בשיער, הוכה באכזריות על ידי השוטרים ולבסוף נעצר.⁸³ עם סיום אותו אירוע אליים נעצרו השחקנים בכרי וחילו. שסבלה מהקאות ומסחרחורת בעקבות תקיפתה, הובהלה לבית חולים רמב"ם, קיבלה טיפול רפואי והוחזרה לתא בבית המעצר קישון. למחרת הובאו שני השחקנים להארכת מעצרים. השוטרים התעקשו לבקש את הארכת המעצר, אולם חזרו בהם מדרישה זו טרם הדיון ושני השחקנים שוחררו בתנאים מגבילים.⁸⁴

ט. פיזור אליים של משמרת מחאה בכרמיאל:

ב-16 בינואר 2009 התקיימה משמרת מחאה שקטה בסמוך לכניסה למרכז הקניות BIG בכרמיאל, שמשותפתיה עמדו על המדרכה כשהם אוחזים בשלטים ועל פיהם מדבקות שחורות. קבוצה של פעילי ימין קראה לעבר משתתפי המשמרת קריאות גזעניות ואיימה לפגוע בהם. אל עבר השחקן

⁸² העצורים/הנאשמים יוצגו בהליך זה על ידי עו"ד דן יקיר מהאגודה לזכויות האזרח בישראל.
⁸³ תיאור המקרה נמסר לעדאלה על ידי השחקן והבמאי עאמר חליחל, שהשתתף במשמרת המחאה.
⁸⁴ השחקנים יוצגו על ידי עו"ד ארנה כהן מארגון עדאלה, אשר ניהלה את המשא ומתן לשחרורם.

מוחמד בכרי, שנכח במקום והפגין נגד המתקפה על עזה, נקראו קריאות גנאי כגון "רוצח" ו"מחבל". השוטרים שהיו במקום לא הגיבו לקריאות הגזעניות של אנשי הימין. לעומת זאת, אנשי המשטרה תקפו את משתתפי משמרת המחאה נגד המתקפה ועצרו את אחד ממשתתפיה, השחקן זיאד בכרי, ששוחרר למחרת על ידי בית המשפט.

הדוגמאות שהבאנו עד כה מצביעות על הצורה השיטתית שבה פעלה המשטרה בפיזור הפגנות ועל **מעצרים של המשתתפים אך ורק מכוח נוכחותם באירוע, ללא כל מעורבות אקטיבית בפעילות אלימה כלשהי.**

האירועים המתוארים לעיל ממחישים כיצד זירה למימוש חופש הביטוי שבה מתקיים אירוע מחאה חוקי, יכולה ליהפך בתוך שניות לזירה אלימה ומשולהבת רוחות, בגיבוי המשטרה. את אי הנחת מהתכנים שביקשו המפגינים להעביר לא הסתירה המשטרה בהזדמנויות רבות. המשטרה לא היססה להדגיש בבקשות הארכת המעצר שהגישה את תוכני ההפגנות, שמחו נגד המלחמה בעזה, אף שברור לכל כי תוכן ההפגנה איננו אמור להוות נסיבה רלוונטית למעצר, כל עוד מדובר בתוכן שאינו מנוגד לחוק. המסוכנות שהמשטרה טענה לה לא נבעה מהתנהגותם האינדיווידואלית של המפגינים, אלא מעצם העובדה שהם מחו נגד "מבצע צבאי של צה"ל בעזה".

קלות היתר שבה נעצרו אנשים, שחלקם שוחררו ימים מעטים לאחר מכן, מוכיחה עד כמה נוחה הדרך לשלילת חירותם של אזרחים ותושבים המבקשים לקרוא תיגר על הקונצנזוס הלאומי ולהביע מחאה לגיטימית נגד מדיניותה המלחמתית וההרסנית של הממשלה.

י. מניעת קיום מסע אופניים

ב-1 בינואר 2009 התכנסו כשלושים רוכבי אופניים בכיכר רבין בתל-אביב, כדי למחות ברכיבה קבוצתית נגד המתקפה הצבאית בעזה. רכיבת המחאה שהתכוונו רוכבי האופניים לארגן לא היתה כרוכה בהשבתת תנועת כלי הרכב, שיכלו לנסוע בנתיב אחר שנשאר פנוי. עשרות שוטרים ומפקדיהם, בכללם שוטרי יס"מ ושוטרי סיור ובילוש, הקיפו את רוכבי האופניים במקום שממנו התכוונו לצאת. רב פקד אברהם עופר, מפקד היס"מ, שסירב להזדהות כדין, ניגש אל רוכבי האופניים וביקש מהם להתפזר מכיוון שלטענתו הם היוו התקהלות אסורה. עוד איים הרב פקד, כי הוא יוציא את האוויר מכל אופניים שיראה על הכביש ויעצור את הרוכב. איום זה חזר על עצמו פעמים רבות. השוטרים איימו להחרים את המצלמה שהיתה בידי אחד המפגינים שביקשו לתעד את האירוע. איומי המשטרה לא פסקו והמפגינים החליטו להתפזר ולהיפגש במקום אחר. במכתב ששיגר מר חגי מטר, אחד ממשתתפי הרכיבה שנמנעה, אל היועץ המשפטי של משטרת מחוז תל-אביב, הוא מחה על התנהגותה הבלתי חוקית של המשטרה וביקש להעמיד את השוטרים לדין משמעתי. בפנייתו זו עמד מר מטר על האיפה ואיפה שנוקטת המשטרה ביחס למסעות רוכבי אופניים. שכן, המשטרה מתערבת במסעות אלו רק כאשר נושא המחאה הוא התנגדות לכיבוש או למבצעים צבאיים, בעוד שבמסעות שעניינם מחאה נגד אי סלילת כבישים לאופניים, או עידוד

רכיבה על אופניים, לא התערבה המשטרה באופן שרירותי⁸⁵. יצוין, כי מהמשטרה נמסר בעבר למר מטר, כי אם מספרם של רוכבי האופניים המשתתפים בפעילות הוא פחות משלושים, אין צורך באישור מראש.

תלונה שהגיש מר מטר לקצין תלונות ופניות הציבור במרחב ירקון נגנזה. ערר על כך הוגש ב-14 ביולי 2009.

מלשכת היועץ המשפטי של המשטרה נמסר, בתגובה לפנייתו של מר מטר, כי על רוכבי האופניים היה להשיג אישור מראש, על-פי תקנה 158 לתקנות התעבורה. קיום מסע האופניים ללא אישור מראש עלול היה לגרום הפרעה לתנועה ולשבש את הסדר הציבורי. עד כאן עמדתה של המשטרה סבירה, גם אם אפשר לחלוק עליה. הבעיה בעמדת המשטרה היא גישתה, שלפיה קיום מצעד מחאה כזה "בתקופה שבה נמצא הצבא בעיצומה של לחימה, היה גורם ברמה של ודאות קרובה לפעולות מחאה שכנגד ולהתלהטות יצרים אשר היתה עשויה להביא למעשי אלימות נגד המוחים ולהפרת השלום"⁸⁶. קבלת עמדתה זו של המשטרה משמעה כי יש למנוע כל מחאה המבקשת לקרוא תיגר על מתקפה צבאית, הואיל והיא טומנת בחובה, כהוא זה, סכנה לפגיעה בסדר הציבורי ברמה של ודאות קרובה.

יא. החרמת אוטובוסים

ב-29 בדצמבר 2008 שכרו כמה פעילים פוליטיים מחיפה אוטובוס ונסעו לתל-אביב, כדי להשתתף במשמרת מחאה נגד המלחמה, שלא היתה טעונה רישיון מהמשטרה. בהוראת מפקד מרחב חוף, רוני עטיה, הוחרם האוטובוס בדרכו לתל-אביב, בטענה שבכוונת נוסעיו לבצע עבירה פלילית של השתתפות בהתקהלות אסורה. האוטובוס הוחרם ביציאה מהעיר חיפה, עוד בטרם הגיעו הפעילים אל זירת ההפגנה. נהג האוטובוס עוכב לחקירה והאוטובוס הועבר להחזקה במגרש החניה המשטרתית. ברור לכל כי החשש מכך שהמשתתפים, שכלל לא הגיעו לזירת משמרת המחאה, יפרו את השלום, הוא ערטילאי ולא מבוסס, מה גם שמדובר במקרה קלאסי של מניעה מוקדמת של ביטוי, רק בשל תוכנו.

חשוב לציין, כי במענה לפניית עדאלה מיום 29 בדצמבר 2008, שבה מחה הארגון נגד ההחרמה הבלתי חוקית של האוטובוס, השיבה פרקליטות המדינה כי הנהג ביקש מיוזמתו מנוסעי האוטובוס לרדת מהאוטובוס. עובדה זו איננה נכונה כלל וכלל ונוסעי האוטובוס העידו כי הנהג נצטוו לחזור על עקבותיו לאחר שהוסבר לו, כי הוא בדרכו להפגנה בלתי חוקית.

לארגון עדאלה גם הגיעו תלונות על מקרים אחרים שבהם עוכבו אוטובוסים שהיו בדרכם למחסום ארז, כדי למחות על המתקפה וכדי להעביר סיוע הומניטרי לתושבי עזה.

⁸⁵ ראו מכתבו של חגי מטר אל עו"ד שאול גורדון, היועץ המשפטי של משטרת ישראל, מ-15.3.2009.

⁸⁶ מתוך מכתבו של עו"ד קובי פלקוביץ מלשכת היועץ המשפטי של משטרת מחוז תל-אביב, מ-2.6.2009.

אלימות שוטרים

כמעט בכל הזירות שבהן פוזרו הפגנות והמפגינים פונו עשתה המשטרה שימוש בכוח בלתי סביר נגד המפגינים. הכוח הבלתי סביר הופעל הן בפיזור ההפגנות והן תוך כדי מעצר המפגינים. כך היה באוניברסיטת חיפה, באוניברסיטת תל-אביב, במכללת רמת גן, בשדרות בן-גוריון בחיפה, בבאר שבע, בזירות שונות בתל-אביב וביפו ובזירות אחרות שחלקן תוארו לעיל. דומה כי האיום של ניצב שמעון קורן, כי המשטרה תנהג במפגינים ביד קשה, נשא פרי באושים ופורש על ידי השוטרים כמתן אור ירוק לפעילות נוקשה לפיזור ההפגנות.

מוקד מיזאן לזכויות האדם, שייצג עצורים רבים שנעצרו בעת המתקפה על עזה, תיעד מקרים רבים של אלימות פיזית שיטתית ומכוונת כלפי המפגינים וכן מקרים של השפלות והעלבות מילוליות. להלן תיאור של תפקוד המשטרה בזמן ההפגנות, כפי שתועד על ידי מוקד מיזאן :

"... שלב הדיג :

"כעולה מהעדויות שנאספו באזור כפר כנא, המשטרה השתמשה בשיטה של איגוף ומעצר של כל הנוכחים במקום ללא הבחנה. שני שוטרים חמושים בנשק ובאלות לכל הפחות תקפו את האזרחים המאוגפים וגררו אותם אחד אחד, תוך כדי תקיפה באלות, בקסדות ובשאר חפצים אל מקום התאספות השוטרים. בשיטה זו, הדומה לשימוש שנעשה ברשת גריפה לדיג, נעצרו שניים מהעיתונאים שנכחו אותה עת בתחנת הדלק הסמוכה שנכללה באזור הדיג, ואחד מעובדי התחנה נעצר אף הוא. כמו כן נעצרו מספר קטינים בגילאים 13 עד 18 והופעלה נגדם אלימות.

"שלב הבידוד :

"בשלב זה מבודדים את העצור בתוך רכב מסוג GMC, שם מפליאים בו השוטרים את מכותיהם. העצור עובר ברכב סדרה של השפלות, קללות וגידופים, והוא מובל מיד לאחר מכן אל 'אתר הצילום', שם הוא מצולם עם השוטר שעצר אותו, ומשם הוא מצטרף לשאר העצורים בתוך רכב מסחרי גדול.

"דרך הייסורים :

"בתחנת המשטרה נערך לעצורים 'טקס קבלת פנים'. שוטרים שחיכו לעצורים בפתח התחנה סטרו להם, בעטו בהם, ירקו עליהם וגידפו אותם. פעולות אלו נמשכו גם בתוך התחנה, וגם לאחר שנאספו העצורים בחדר קטן בתוך התחנה כשהם כבולים כל אותה עת.

"לאחר מכן בודדו העצורים הכבולים אחד מרעהו, ושני שוטרים, שאחד מהם הוא גלוח ראש שעונה לכינוי 'עומר', ביצעו בהם סדרה של תקיפות ועינויים שכללה משיכת אוזניים, מריטת שיער, סטירות לחי, מכות אגרופים, קללות ויריקות.

"פעולות אלו נמשכו גם תוך כדי חקירת העצורים, כששני שוטרים אלה, ובעיקר זה המכונה 'עומר', נכנסו לתאי החקירות והמשיכו בפעולות התקיפה והעינויים.

החקירה התבצעה כשהעצורים היו עדיין כבולים ובקשות לעזרה רפואית או תלונות נגד השוטרים לא נרשמו⁸⁷.

מעורבות השב"כ בחקירות פעילים פוליטיים

שירות הביטחון הכללי (השב"כ) היה שותף פעיל בניסיון להשתיק את מחאתם של הערבים נגד המתקפה על עזה. פעילים פוליטיים וחברתיים ערבים שאירגנו משמרות מחאה והפגנות מצאו את עצמם מוטרדים על ידי השב"כ. פקידי השב"כ יצרו קשר עם אותם פעילים פוליטיים, הזמינו אותם לחקירה ואיימו להעמיד אותם לדין על כל עבירה שתתבצע בעתיד באירועי המחאה, יהא מבצע העברה אשר יהא. הזימון נעשה באמצעות הטלפון על ידי מי שהציגו את עצמם כעובדי השב"כ. בחלק מהמקרים הם יצרו מצג שווא, כאילו קיימת חובה חוקית להתייצב. נציגי השב"כ לא נמנעו מלאיים על הפעילים, כי במקרה של אי התייצבות תישלח נידת משטרה והשוטרים יאלצו את המוזמן להגיע לפגישה. השימוש באיומי מעצר נגד הפעילים בגין אי התייצבות, אף שלא מוטלת עליהם חובה זאת, הוא בלתי חוקי בעליל. השב"כ ממשיך להפר את החוק ברגל גסה ולהשתמש בשיטת האיומים וההפחדה כדי לאלץ אנשים להתייצב לשיחות עם נציגיו.

הפעילים הפוליטיים שאולצו להתייצב לתשאול בחדרי השב"כ נשאלו במפורש על תרומתם לארגון משמרות המחאה וההפגנות ועל סוד תמיכתם בעזה. על רקע מעורבותם בפעילויות המחאה הואשמו הפעילים בתמיכה בארגון טרור ובפגיעה בביטחון המדינה.

נביא להלן שני מקרים מובהקים, שיכולים להסביר פעולות אלו:

הטרדתו של מר אמיר מחול על ידי השב"כ:

ב-7 בינואר 2009 פשטה המשטרה על משרדי עמותת אתיג'אה בחיפה ועיכבה לחקירה את מנכ"ל העמותה, מר אמיר מחול. כמה ימים קודם לכן סירב מר מחול להיענות להזמנת נציג השב"כ להתייצב לתשאול. מר מחול טען באוזני נציג השב"כ שיצר עמו קשר טלפוני, כי לשב"כ אין סמכות לזמנו לחקירה, קל וחומר כאשר היא נעשית על רקע רדיפה פוליטית.

כאמור, מר מחול הובא למשטרה על ידי השוטרים שהתפרצו למשרדי עמותת אתיג'אה ושם נחקר על ידי נציג מטעם השב"כ. נציג השב"כ, שכונה "ברק", הטיח במחול האשמות וכינה אותו מחבל הפועל נגד ביטחון המדינה בתקופת מלחמה. האשמות אלה הופנו נגדו על רקע מעורבותו בארגון משמרות מחאה והצהרות שהשמיע נגד המתקפה הצבאית. איש השב"כ טען כי מחול מסית את הצעירים לחתירה נגד המדינה וכי הוא ממשיך לעשות זאת בתחומי המדינה ובחוו"ל. כל זאת, לא לפני שאיים עליו והודיע לו כי "ישמח מאוד כשיראה אותו בפעם הבאה נכנס לכלא". נציג השב"כ הודיע למחול, כי השב"כ עוקב אחר תנועותיו בעיניים פקוחות וכי התיק הביטחוני נגדו כבר מוכן.

⁸⁷ מוקד מיזאן לזכויות אדם, אבו גריב בטבריה, 30.12.2008 : ראו בערבית <http://www.meezaan.org/1/news->

54.html

הטרדתו של סמיח ג'בארין על ידי המשטרה והשב"כ:

סמיח ג'בארין הוא פעיל פוליטי, מחזאי ובמאי וחבר תנועת בני הכפר. ג'בארין, שנודע כאחד הפעילים המרכזיים בארגון משמרות מחאה נגד המתקפה על עזה, הוטרד על ידי השב"כ והמשטרה לעתים תכופות.

בינואר 2009 פשטו כוחות משטרה על ביתו של ג'בארין ביפו. ניידת גדולה של המשטרה, בליווי שני כלי רכב אזרחיים ושני אופנועים, הגיעה לביתו כדי לעצור אותו בצורה הפגנתית. יממה לפני כן השתתף ג'בארין בהפגנה גדולה ביפו נגד המתקפה על עזה. ג'בארין, ששכב במיטתו וסבל מחום גבוה, נצטווה על ידי השוטרים להתלוות אליהם לתחנת המשטרה. בתחנת המשטרה נחקר על ידי אדם שאיננו לובש מדים, שסירב להזדהות. כדי ללמוד על אופי החקירה נביא דוגמאות לשאלות שהופנו אל ג'בארין⁸⁸.

שאלה (שב"כ): אנו יודעים שאתה מאחורי ההתפרעויות וזריקת האבנים.

תשובה (ג'בארין): אני לא מדבר בלי עורך הדין שלי.

שאלה (שב"כ): אתה יודע שההפגנה לא היתה חוקית!

...

שאלה (שב"כ): אתם צעדתם בניגוד לחוק!

...

שאלה (שב"כ): עם מי אירגנת את הכל?

...

שאלה (שב"כ): אתה תחת מעקב מזמן.

...

שאלה (שב"כ): אתה אזרח מדינת ישראל. קצת

ציונות!

שאלה (שב"כ): אתה מכיר במדינת ישראל?

כשהסתיימה חקירה זו נשלח ג'בארין על ידי המשטרה למעצר בית לשלושה ימים רצופים.

ימים אחדים לאחר מכן נחקר ג'בארין על ידי המשטרה שוב, בגלל ארגון אירועי המחאה. בחקירתו האחרונה נאמר לו במפורש, כי הוא ישוחרר אך מובטח לו כי יחזור לכלא בקרוב. חשוב לציין, כי משאלתו של החוקר לא התבדתה. כשלושה שבועות לאחר מכן הותקף ג'בארין על ידי

⁸⁸ הדברים נמסרו לעדאלה על ידי מר סמיח ג'בארין שעות לאחר שחרורו מהחקירה.

שוטרים, שעצרו אותו בגין השתתפות באירוע מחאה נגד ביקורו הפרובוקטיבי של ח"כ אריה אלדד בעיר אום אל-פחם ביום הבחירות לכנסת⁸⁹.

האופן שבו חקר השב"כ את ג'בארין חזר על עצמו במקרים רבים אחרים. גם אחרים העידו בפנינו כי תחילה התקשרו אליהם נציגי השב"כ בטלפון ולאחר מכן הצטוו להתייצב לחקירה במשטרה. למי שהתעקש לקבל הזמנה כדין הונפקה הזמנה פיקטיבית על ידי המשטרה. עם הגיעם לתחנת המשטרה הם נחקרו על ידי אנשי שב"כ, לעתים בנוכחות אנשי משטרה. בתחילת החקירה נציגי השב"כ תישאלו אותם על מעורבותם בארגון הפגנות ומשמרות מחאה בלתי חוקיות נגד המתקפה על עזה ולאחר מכן החלו להפנות אליהם שאלות בנוגע לעמדותיהם הפוליטיות וסוד תמיכתם בתושבי עזה. כך היה בעניינם של שני חברי מועצת העיר תל-אביב יפו, **עומר סקסק וסמי אבו שחאדה**, ובעניינם של **אימן עודה** ממפלגת חד"ש, **רג'א אגבאריה ומוחמד כנאענה** מתנועת בני הכפר והשייח **טאהר עלי**, חבר מועצת העיר אום אל-פחם, ואחרים.

הזמנת נציגי ציבור ערבים, פעילים פוליטיים, עיתונאים ואף תלמידי בית ספר להתייצב בפני חוקרי השב"כ הפכה לעניין כמעט שגרתי בחייהם של הפעילים הפוליטיים הערבים. פעולות אלה נועדו אך ורק לאיים, להפחיד ולהרתיע את הציבור הערבי מלהשתתף בחיים הפוליטיים והמדיניים של המדינה ולהגבילם במימוש חופש הביטוי וחופש המחאה שלהם. כל הפעולות האלה נעשות בחוסר סמכות מובהק⁹⁰.

מעורבות השב"כ כאינדיקציה להפיכת המחאה לאיום ביטחוני:

שירות הביטחון הכללי אמור על פי חוק שירות הביטחון הכללי, התשס"ב-2002, להיות "מופקד על שמירת ביטחון המדינה, סדרי המשטר הדמוקרטי ומוסדותיו, מפני איומי **טרור, חבלה, חתרנות, ריגול וחשיפת סודות מדינה**, וכן יפעל השירות לשמירה ולקידום של אינטרסים ממלכתיים חיוניים אחרים לביטחון הלאומי של המדינה..."⁹¹.

נהיר לכל, כי **ארגון משמרות מחאה והפגנות, לרבות אלו שאינן חוקיות, איננו מעניינו של השב"כ**. זהו עניינה של המשטרה בלבד והיא שאמונה על חקירת חשדות לביצוע עבירות פליליות. מעורבותו של השב"כ וסוג השאלות שהוא הפנה לפעילים הפוליטיים אינם מותרים ספק, כי מחאתם הפוליטית של הערבים נגד המתקפה על עזה לא נתפסה כלגיטימית וכי רשויות אכיפת החוק חברו יחדיו כדי לדכאה.

⁸⁹ ב-10 בפברואר 2009 השתתף ג'בארין בצעדת מחאה נגד נוכחותו המתריסה של ח"כ אריה אלדד בעיר אום אל-פחם ביום הבחירות הארציות. ג'בארין נעצר באותו יום, הועמד לדין ימים ספורים לאחר מכן ונעצר עד תום ההליכים נגדו. פעילותו נגד המתקפה על עזה הועלתה על ידי נציג פרקליטות מחוז חיפה בדיונים להארכת מעצרו כנקודה לחובתו. לאחר שהייה של 17 יום מאחורי סורג ובריח בבית מעצר גילמה (קישון) הוא הועבר למעצר בית מלא, עם אזיק אלקטרוני, בעיר אום אל-פחם. רק ב-9 ביולי 2009, לאחר חמישה חודשים של מעצר בית וכמה דיונים משפטיים, הסכים בית המשפט להעביר את מקום מעצר הבית לעיר יפו ואיפשר לו לצאת לעבודה לכמה שעות ביום.

⁹⁰ ראו פניות ארגון **עדאלה** בהקשר זה מיום 10.04.2008, 15.11.2005, 22.3.2007, 15.1.2008, 6.2.2008. וכן פניית האגודה ליכויות האזרח באותו עניין.

⁹¹ סעיף 7 – ייעוד השירות ותפקידו – **לחוק שירות הביטחון הכללי**, התשס"ב-2002.

ב-31 בדצמבר 2008 פנה ארגון עדאלה אל היועץ המשפטי לממשלה וביקש להורות לשב"כ לחדול מהטרדת הפעילים הפוליטיים הערבים⁹². בפנייה זו הצביע הארגון על האופן הבלתי חוקי שבו פועל השב"כ, החל בחוסר סמכותו לחייב אנשים להתייצב לחקירה, עבור במניע העומד מאחורי החקירות וכלה במצג השווא שהוא מייצר כאילו מדובר בחקירות משטרתיות. במענה לפנייה זו השיב היועץ המשפטי לממשלה לעדאלה, כי פעולות השב"כ נעשו בסמכות וכי הן נועדו "להכיל" את האירועים ולמנוע את גלישתם להפרות סדר נרחבות ולשפיכות דמים. לדעת היועץ המשפטי, מעורבות השב"כ והשיחות שהוא קיים עם המנהיגים היו גורם משמעותי שתרים לכך שפעולות המחאה על רקע מבצע "עופרת יצוקה" לא גלשו לאירועי אלימות נרחבים. היועץ סבור, כי סמכותו של השב"כ לבצע פעולות ושיחות כאלה מעוגנת בסעיף 7 לחוק המסמך את שב"כ לפעול למען סדר המשטר הדמוקרטי ומוסדותיו ולהגן עליהם מפני איומי טרור, חבלה וחתרנות. עוד ציין היועץ המשפטי:

"במסגרת פעולות אלה זומנו, בתיאום המשטרה, מספר עשרות מקרב ערביי ישראל לשיחות עם גורמי משטרת ישראל ושירות הביטחון הכללי. מקצת המוזמנים היו מנהיגים/בעלי השפעה במגזר ופעילים מקומיים [לרבות אימאמים] ומרביתם של אלה שזומנו היו מי שזוהו כמעורבים ישירים בפעילות אלימה או בלתי חוקית. שיחות אלו בוצעו בתחנות המשטרה, תוך שהמוזמנים מוזהרים שלא לבצע פעילות בלתי חוקית..."⁹³.

לדעת היועץ המשפטי לממשלה, השיחות עם הפעילים הפוליטיים נועדו למנוע אירועי הפרות סדר בלתי נשלטים, עקב התגובות הסוערות הצפויות של האזרחים הערבים על המבצע הצבאי. אנו דוחות את טענות היועץ המשפטי לממשלה מכל וכל. מעורבות השב"כ משמעה, כי עצרות המחאה של הערבים אמורות להיות מטופלות לא כהפגנות, אלא כאירועים הטומנים בחובם, כהוא זה, מטעני חבלה ותמיכה בטרור ולכן הם מביאים עמם סכנה לביטחון המדינה.

כך נסללה למעשה הדרך להקשחת הטיפול המערכתי הן ביחס למשתתפי אירועי המחאה והן ביחס למארגנים של אותם אירועים. כתוצאה מכך עבירה פלילית של התקהלות אסורה, שבימים כתיקונם אינה מצדיקה אפילו מעצר ליממה אחת, התחילה לקבל משמעות אחרת. המשמעות החדשה הצדיקה את השארת החשוד בעבירה זו במעצר עד תום ההליכים. הדוגמאות שהבאנו מהחלטות בתי המשפט מוכיחות זאת בעליל.

ועוד; השיחות והחקירות שניהל השב"כ עם הפעילים הפוליטיים היו רחוקות מלהעיד על כוונה מפויסת מצדו או על רצונו בהרגעת הרוחות. השיחות התנהלו באווירה עכורה, מאיימת ולעתים צעקנית והן נועדו לזרוע פחד ואימה שיביאו לדיכוי קולות המחאה.

⁹² ראו פניית ארגון עדאלה מיום 31.12.2008.

⁹³ מתוך תשובת היועץ המשפטי לממשלה לארגון עדאלה, 22.3.2009.

ועוד; אם הכוונה המסתתרת מאחורי זימון הפעילים הפוליטיים לחקירות ולתשאולים היתה מניעת הפרות סדר בקנה מידה רחב, כדברי היועץ המשפטי לממשלה, זהו תפקידה של המשטרה – לא של השב"כ.

כך, בגיבוי היועץ המשפטי לממשלה, תוארו משמרות המחאה כפעולות שנועדו לחבל בסדר הציבורי ולעודד חבלה וחתרנות. היועץ המשפטי לממשלה נתן בכך הכשר למתן סמכויות רחבות ועמומות לשב"כ, שישמשו אותו כדי להסוות דפוסי פעולה סיסטמיים של איומים, הפחדה והרתעה הננקטים נגד הציבור הפלסטיני בישראל⁹⁴.

כך, אף על פי שימי הממשל הצבאי תמו זה כבר וחופש הביטוי עוגן בפסיקת בג"ץ, הפעילות האנטי דמוקרטית של השב"כ עודנה חיה ובוועטת ולובשת פנים של התערבות בוטה ובלתי חוקית בחייהם הפוליטיים והתרבותיים של האזרחים הערבים בישראל⁹⁵. התערבות השב"כ בענייני הציבור הערבי איננה שונה מהתערבותם של משטרים טוטליטריים בחייהם הפוליטיים של אזרחיהם. מסתבר כי בישראל, כמו במדינות שבהן שורר משטר כזה, הפגנות נגד מדיניות השלטון אינן נתפסות כצעד לגיטימי אלא כאיום חתרני, המצריך התערבות שלטונית.

אקדמיה במדים

א. אדישות האקדמיה:

שתיקתה של האקדמיה הישראלית, על מרבית אנשי הרוח והאינטלקטואלים הנמנים עליה, הן בנוגע לזוועות שהתחוללו ברצועת עזה, הן ביחס לחשדות הכבדים שעלו בדבר ביצוע פשעי מלחמה שם והן נוכח גל המעצרים רחב ההיקף שהתפשט במדינה באותה תקופה, ניכרה היטב. עצומות המחאה שנהגו פרופסורים לפרסם כל אימת שרצו להביע תרעומת על דבר מה, נעלמו מעל דפי העיתונים. להוציא כמה מרצים בודדים⁹⁶, כמעט אי אפשר היה להבחין בהתארגנות רצינית מקרב אנשי האקדמיה בישראל, בניסיון להניע מהלך של מחאה נגד מוראות המלחמה ומעשי הזוועה של כוחות הביטחון.

היקף המעצרים הרחב וההתעקשות של הפרקליטות והמשטרה לשלוח קטינים ערבים למעצר עד תום ההליכים היו רחוקים מלהדאיג את קהילת המשפטנים במדינה. גישה זו עמדה בניגוד בולט, למשל, לביקורת החריפה שמתחו משפטנים בעבר על מעצרים של קטינים שפוננו מבתייהם בעת

⁹⁴ ראו תגובות היועץ המשפטי לפניות עדאלה מיום 14.3.2006, 12.05.2008, 22.03.2009.

⁹⁵ ראו פניות עדאלה מיום 11.3.2007 ו-15.1.2008, ראו גם בג"ץ 8193/04 **ההתאחדות הארצית של ועדי ההורים הערביים בישראל ואחרים נגד משרד החינוך ואחרים**: ארגון עדאלה טען כי התערבות השב"כ במערכת החינוך הערבית באמצעות תהליך מינוי מועמדים להוראה באותה מערכת אינה חוקית, משום שהשב"כ נטול סמכות כלשהי בחוק. בנוסף נטען, כי מעורבות זו של השב"כ מהווה אפליה פסולה כנגד מועמדים להוראה ערבים, שכן היא קיימת רק במערכת החינוך הערבית. בית המשפט העליון קיבל את טענות העותרים ופרקליט המדינה הודיע באופן רשמי כי פעילות זו מתבטלת.

⁹⁶ כגון ד"ר ענת מטר, פרופ' רונן שמיר, פרופ' רחל גיורא, פרופ' דפנה כרמלי, פרופ' יורם כרמלי, ד"ר עובדיה עזרא, פרופ' ורד קראוס, פרופ' יהודה שנהב וד"ר דפנה גולן.

יישום תוכנית ההתנתקות בשנת 2005. במאמר ביקורתי שחיבר ד"ר בועז סנג'רו⁹⁷, מרצה למשפט פלילי, הוא מביא קטעים מתוך עצומת מחאה שנסלחה אל היועץ המשפטי לממשלה ואשר לדבריו חתמו עליה כל המרצים למשפט פלילי במדינה. חותמי העצומה קראו לשופטים, ליועץ המשפטי לממשלה ולפרקליט המדינה לשקול שוב את הצורך במעצר הקטינים ולמצוא את הדרך לשחרורם המידי.

להלן חלק מהקטעים באותו מאמר:

"קריאה לשחרור קטינים וקטינות ממעצר:

אנו מרצים וחוקרים במשפט הפלילי, ללא כל קשר לדעותינו הפוליטיות, מודאגים מאוד מהשימוש של מערכת אכיפת החוק בהליך הדרסטי של מעצר עד תום ההליכים של קטינים המואשמים בהפרת החוק במסגרת התנגדותם להינתקות. מעצר קטינים המואשמים בעבירות כגון הפגנה בלתי חוקית והפרעה לסדר הציבורי, אינו ראוי הן מבחינה משפטית והן מבחינה מוסרית. במיוחד כאשר מדובר בקטינים, יש לנהוג באיפוק ולא להיחפז בשימוש באמצעי החמור ביותר של שלילת חירות ממושכת לפני משפט. גם אם קיימת סכנה כי הקטינים יחזרו ויבצעו את המעשים שבגינם הם מואשמים בתקופה שעד לתום ההליכים המשפטיים נגדם, הפגיעה הקשה של המעצר עד תום ההליכים בקטינים, העלולים להיות עם צלקות נפשיות משמעותיות, אינה שקולה לסכנה שייתכן וצפויה לאינטרס הציבור"⁹⁸.

הדברים שהובאו לעיל מתוך עצומת המרצים נכונים לשעתם ונכונים שבעתיים למעצר הקטינים בתקופת המתקפה על עזה. חשוב לציין בהקשר זה, כי למרות מספרם הרב של המעצרים שבוצעו בתקופת יישום תוכנית ההתנתקות מעזה, אחוז העצורים שהוחזקו במעצר עד תום ההליכים באותה תקופה היה 2%-2.5% בלבד, לעומת 80% בתקופת המתקפה על עזה⁹⁹. היקף מעצרים כה רחב היקף לא נראה בעיני אנשי המשפט הפלילי שוחרי זכויות החשודים במדינה כסיבה מספקת להשמעת קול מחאה.

ב. זיכוי מחאת הסטודנטים וחיזוק ידי החיילים:

⁹⁷ ראו: בועז סנג'רו, " ההינתקות כמבחן לדמוקרטיה הישראלית: דמוקרטיה מתגוננת' או דמוקרטיה מגומדת – על טיפולן של רשויות אכיפת החוק – המשטרה, הפרקליטות ובתי המשפט – בהתנגדות להינתקות", **ספר אורי קיטאי** (עריכת אסופת מאמרים משפטיים לכבודו עם פרישתו מכס השיפוט), נבו הוצאה לאור, 2008, 193-245.

⁹⁸ שם, 202.

⁹⁹ בדיון שהיה ב-7.8.2005 בוועדת חוקה חוק ומשפט של הכנסת הצהיר עו"ד שי ניצן, כי מבין 1,200 העצורים שנעצרו מתחילת שנת 2005 על רקע אירועים הקשורים בתוכנית ההתנתקות ועד ליום הדיון בכנסת, רק ל-20-30 נפסק מעצר עד תום ההליכים. עוד עולה מהדיון בוועדת הכנסת, כי נתון זה משקף את מספר המקרים שבהם ביקשה המשטרה לעצור את החשודים עד תום ההליכים.

סטודנטים במוסדות להשכלה גבוהה שביקשו לקיים אירועי מחאה נגד המתקפה הצבאית נתקלו אף הם בהתנכלויות ובהגבלות שונות. בפרקים שלעיל הבאנו עדויות של סטודנטים שביקשו לקיים משמרות מחאה באוניברסיטת חיפה, אוניברסיטת תל-אביב ואוניברסיטת בן-גוריון, ונתקלו בתגובה אלימה מצד כוחות הביטחון.

חשוב לעמוד על תגובתה ה"יצירתית" של אוניברסיטת חיפה במתקפה על עזה.

ב-5 בינואר 2009 פירסמה אוניברסיטת חיפה מודעה גדולה בעיתון הארץ, שבה נאמר, בין השאר, כדלקמן:

"אוניברסיטת חיפה

מחזקת את ידי עשרות תלמידיה ועובדיה

שגויסו לפעילות בעזה"

התגייסותה של אוניברסיטת חיפה כמוסד אקדמי למען "חייליה ולוחמיה" בלטה במיוחד עם הופעתו המפתיעה של דגל מדינת ישראל מעל בניינה הראשי של האוניברסיטה. האוניברסיטה הפכה את המגדל המרכזי שלה לדגל המדינה, כאות הזדהות עם המלחמה ועם החיילים הישראליים. בהודעה לעיתונות שיצאה מטעם דוברות האוניברסיטה נאמר:

"כאות הזדהות עם חיילי צה"ל הלוחמים בעזה

ועם תושבי הדרום, הפכה אוניברסיטת חיפה את

המגדל המרכזי שלה לדגל הלאום. במהלך ימי

הלחימה הוארו חלונות המגדל בן שלושים

הקומות בצורה של דגל ישראל, כשסמל מגן

הדוד במרכזו. אוניברסיטת חיפה איננה מגדל שן

והקשר שלה עם הקהילה הוא חלק בלתי נפרד

ממנה. במעשה סמלי זה מבטאת האוניברסיטה

את הערכתה הרבה לתושבי הדרום ואת עמידתה

מאחורי חיילי צה"ל", אמר נשיא האוניברסיטה,

פרופ' אהרון בן זאב¹⁰⁰.

לגילויי ההזדהות הטוטלית עם המלחמה המתוארים לעיל התווספו ימי עיון שאורגנו, שעסקו במלחמה מזווית אוהדת בלבד, כאילו אין בנמצא עמדות אחרות בנוגע אליה.

בה בעת דאגה האוניברסיטה להזמין כוחות משטרה רבים אל הקמפוס שלה, בטענה כי סטודנטים ערבים מתכוונים להפגין ללא אישור נגד המתקפה על עזה. ב-6 בינואר 2009 התנפלו עשרות שוטרים ופרשים על הסטודנטים הערבים, תוך שימוש באלימות, ועצרו 11 סטודנטים ופעילים

¹⁰⁰ כדי ללמוד על כל פעולותיה של האוניברסיטה במלחמה, ראו הקישור הבא:

http://multimedia.haifa.ac.il/newsletter_hebrew/jan09_heb.html

פוליטיים. למשטרה נודע על כוונת הסטודנטים להתקהל כאות מחאה באמצעות האוניברסיטה, שהסבירה כי "האפשרות לקיומה של הפגנה לא מאושרת ועקב כך – להפרת הסדר הציבורי ולחשש לשלום הציבור, הובאה לידיעת משטרת ישראל"¹⁰¹. **חרף האלימות המופרזת שנקטה, הצורה ההפגנתית שבה פוזרו הסטודנטים והשרירות שהתגלתה בביצוע המעצרים, איש מבכירי האוניברסיטה ופרנסיה לא דאג לגנות התנהגות זו בצורה רשמית, למעט שני מרצים בודדים שעשו מאמצים לשחרור הסטודנטים העצורים. נציין שוב, כי חמישה סטודנטים הועמדו לדין משמעתי בגין השתתפות באירוע ציבורי לא מאושר והתפרעות.**

חשוב להדגיש, כי בדו"ח שהוכן מטעם דוברות האוניברסיטה, אשר מסקר את פעילותה במבצע "עופרת יצוקה", אין כל זכר לאירוע האלים שהתרחש במדשאות האוניברסיטה. מהדו"ח עולה הרושם, כי פיזור הפגנת הסטודנטים, מעצרים והכאתם בתוך קמפוס האוניברסיטה, איננו עניין הקשור לפעילותה במהלך המתקפה הצבאית, וכי אין באירוע זה כל עניין חדשותי-תקשורתי, המצריך התייחסות של האוניברסיטה או תגובה מצדה.

ג. מינוי אל"מ פנינה שרביט-ברוך למרצה לדין בינלאומי באוניברסיטת תל-

אביב:

ב-23 בינואר 2009, ימים ספורים לאחר תום המתקפה הצבאית בעזה, פירסם עיתון הארץ¹⁰² ידיעה, שלפיה אל"מ פנינה שרביט-ברוך אמורה להתחיל ללמד את הקורס "משפט בינלאומי" בפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל-אביב. שרביט-ברוך היא אחת הדמויות המרכזיות במחלקה לדין בינלאומי בפרקליטות הצבאית. מחלקה זו ליוותה באופן צמוד את הצבא הישראלי בעת המתקפה על עזה והכשירה את מעשיו, לרבות הפצת מסדר סיום קורס של שוטרים שבה נרצחו עשרות שוטרים פלסטינים, שימוש בפצצות זרחן, פגיעה מרבית באזרחים, הפגזת מבני ממשלה ועוד.

הקורס ששרביט-ברוך עמדה ללמד עוסק, בין היתר, בסוגיות שהתעוררו במתקפה על עזה ובמעשים שגבו את חייהם של מאות אזרחים, לשווא; שרביט-ברוך התירה לצבא לבצע מעשים אלה, בשם עקרונות המשפט הבינלאומי על-פי הבנתה.

מרצים בודדים מאוניברסיטת תל-אביב התנגדו בפומבי למינויה של שרביט-ברוך. בראש המוחים נגד המינוי עמדו ד"ר ענת מטר, מרצה בכירה בחוג לפילוסופיה, ופרופ' חיים גנו, מרצה בכיר בפקולטה למשפטים. מטר וגנו לא חששו להציג את עמדתם וביקשו **למנוע את מינויה של מי שפירשה את דיני המלחמה למען הצבא, באופן שהכשיר ביצוע מעשים החשודים כפשעי מלחמה והלבינה למעשה את הריגתם של מאות ילדים ונשים.** במכתב ששיגר פרופ' גנו לדיקן הפקולטה הוא הוסיף, כי "משפטנות טריק המכשירה הרג המוני של חפים מפשע פוגעת בערכים

¹⁰¹ מתוך מכתבו של פרופ' יואב לביא, דיקן אוניברסיטת חיפה, אל תאי הסטודנטים הערבים מיום 14.01.2009.

¹⁰² ראו: יותם פלדמן ואורי בלאו, "מבצע 'עופרת יצוקה': כך נתנה הפרקליטות הצבאית לצה"ל לנצח", הארץ, 23.01.09. את הכתבה ניתן להוריד בקישור: <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1057768.html>

הפנימיים הראויים של האקדמיה המשפטית¹⁰³. למחאה זו הצטרף עיתון הארץ, שתמך במרצים המתנגדים למינוי וביקש למנוע אותו מטעמים מוסריים¹⁰⁴.

במאמר שפירסם בארץ פרופ' חנוך דגן, דיקן הפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל-אביב, הוא הגן על מינויה של שרביט-ברוך וטען, כי יש להתיר את המינוי מטעמי הפלורליזם שבו דוגלת הפקולטה למשפטים וכי אין ביכולתה של הפקולטה לברר את העובדות העומדות בבסיס ההאשמות המופנות כלפי שרביט-ברוך. התרומה האקדמית של המרצה, לדעת דגן, היא המצפן לעניין מינוי אקדמי. ראש הממשלה אז, אהוד אולמרט, ושר הביטחון, אהוד ברק, גינו בחריפות את המתנגדים למינוי והגנו על שרביט-ברוך בחירוף נפש.

ד. מעקב אחר פעילות פוליטית של סטודנטים באוניברסיטת בן-גוריון

סטודנטים מאוניברסיטת בן-גוריון שהשתתפו באירועי מחאה נגד המתקפה על עזה ובסדרה של פעילויות ציבוריות פוליטיות שאינן קשורות בהכרח למתקפה, גילו כי עובדי מחלקת הביטחון של האוניברסיטה מתעדים בווידיאו ובצילומי סטילס את פעילותם הפוליטית¹⁰⁵. סטודנטים העידו על הטרדות מצד אנשי הביטחון, הנוהגים לפנות אליהם, לבקש תעודות זהות ולצלמם. בדברים שמסר בארץ ולארגון עדאלה ציין הסטודנט רן צורף, כי היה עד לתיעוד של שלוש הפגנות שבהן השתתף. צורף מפנה לאירוע שבו נראה עובד מחלקת הביטחון מצלם הפגנה נגד "חוק הנכבה" מחלון בניין מרוחק כשהוא בלבוש אזרחי. שישה שוטרים הגיעו לאוניברסיטה כדי לעצור את הסטודנטית לתואר שני נועה סלור, שחילקה עלונים נגד "חוק הנכבה", מאחר שסירבה להיענות לבקשת מנהל מחלקת הביטחון באוניברסיטה להפסיק לחלק את העלונים. ראוי לציין, כי עלוני פרסום מסחריים מחולקים באוניברסיטה ללא הפרעה.

הסטודנטים רן צורף ונעמי מרק פנו אל גורמים שונים ובכירים באוניברסיטה וביקשו לקבל את ההנחיות שמאפשרות למחלקת הביטחון להתחקות אחר פעילות פוליטית של סטודנטים. מרק וצורף עמדו בפנייתם על האי חוקיות שבהתנהגותם של אנשי מחלקת הביטחון. הסטודנטים ביקשו לחשוף את הנהלים ולתת הוראה ברורה להפסקת המעקב אחר הפעילים, הפוגע בזכותם לפרטיות מעל לנדרש. בתשובה לפניוניהם אמר להם מנהל מחלקת הביטחון של האוניברסיטה, כי הנהלים של מחלקת הביטחון חסויים ולא תהיה אפשרות לחושפם בפניהם. המנהל, דוד ברקת, דחה את טענת הסטודנטים בדבר פגיעה בפרטיות וטען כי הצילום הנעשה ברחבי הקמפוס מותר על-פי דין. הוא הכחיש קיומו של מאגר מידע באוניברסיטה, המכיל נתונים על דעותיו או על אמונתו של אדם כלשהו. בקשתם של הסטודנטים לדעת מה נעשה בחומרים המצולמים, ומדוע

¹⁰³ ראו: עופרי אילני, "מרצים: למנוע העסקתה של אל"מ פנינה שרביט-ברוך שהכשירה הלחימה", הארץ, 25.1.2009 את הכתבה ניתן להוריד בקישור: <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1058731.html>

¹⁰⁴ ראו: <http://www.haaretz.com/hasite/spages/1059719.html>.

¹⁰⁵ ראו: יותם פלדמן, "במקום לבדוק תיקים, המאבטחים באוניברסיטת בן-גוריון מצלמים פעילים פוליטיים בקמפוס", הארץ, 26.06.2009.

אין לחשוף את הנהלים הרלוונטיים לעניין נדחתה על ידי ברקת, בנימוק שאין לו מה להוסיף על דבריו שנאמרו קודם לכן¹⁰⁶.

ההתחקות אחר הסטודנטים הפעילים פוליטית מצאה לה ביטוי מובהק בתקופת המתקפה על עזה, שבה בוצעו מעצרי שווא רבים של סטודנטים יהודים וערבים שמחו נגד המתקפה. הגיבוי שנותנת האוניברסיטה לבילוש אחר פעילותם הפוליטית הלגיטימית של סטודנטים ראוי להוקעה. בשים לב כי מדובר באותו מוסד אקדמי שניסה לאסור בתקנון הפנימי שלו קיומה של כל פעילות פוליטית, אלמלא התערבות בית המשפט¹⁰⁷, ההתחקות אחר הסטודנטים הפעילים פוליטית יכולה לשקף מגמה רווחת באותו מוסד אקדמי להגביל את חופש הביטוי של הסטודנטים שלו עד כדי שלילה מוחלטת.

סיכום ומסקנות

הדו"ח שהבאנו בפניכם חושף את הדרכים שבהן הגיבו רשויות החוק על מחאתם של האזרחים הערבים ושל המתנגדים האחרים למתקפה הצבאית על עזה. **מאות מתנגדים נעצרו והועמדו לדין, הוכו, הושפלו ונמנע מהם לממש את זכות היסוד לחירות הביטוי.** קטינים נשלחו למעצר מאחורי סורג ובריח עד תום ההליכים, חרף העדר עבר הפלילי ובלי להתחשב בגילם ובנסיבותיהם האישיות. גישת רשויות אכיפת החוק בעת המתקפה על עזה לא היתה שונה במאומה מגישתן בתקופת אירועי אוקטובר 2000. אז, כמו גם בתקופת המלחמה בעזה, **רשויות אכיפת החוק החליטו "לטפל" בעצורים, לסרב לשחרר אותם ולהימנע מפתיחה בחקירה פלילית על העבירות הפליליות שביצעו השוטרים נגדם.** למרות היקף העצורים הרחב והאחוז הבולט של קטינים ביניהם, איש לא פצה פה במחאה על מדיניות ההחמרה במעצרים. בתקופת יישום תוכנית ההתנתקות, לעומת זה, מחו אנשי אקדמיה, חברי כנסת ואפילו הסניגוריה הציבורית על ההיקף הרחב של המעצרים, במיוחד של קטינים, ועל הגישה המחמירה שנוקטת המערכת המשפטית. בתקופת העבודה על ניסוח דו"ח זה פורסם באמצעי התקשורת, כי נשיא המדינה, שמעון פרס, קיבל את המלצתו של שר המשפטים הקודם, דניאל פרידמן, לחון 59 אזרחים שביצעו עבירות פליליות במחאה על תהליך ההתנתקות באוגוסט 2005. הנשיא הצהיר בכלי התקשורת, כי החנינה ניתנת מתוך הבנה למחאתם של הצעירים וכי ככלות הכל מדובר היה באירוע היסטורי, חריג ויוצא דופן¹⁰⁸.

¹⁰⁶ ראו: פניותיהם של הסטודנטים רן צורף ונעמי מרק מיום 15.03.2009; 28.03.2009; 30.03.09 ו-19.04.2009. וכן תשובות האוניברסיטה לפניות אלה מיום 31.03.2009; 4.05.2009 ומיום 16.03.2009.

¹⁰⁷ ראו: הפ (ב"ש) 2085/07 **דויטשר עמית נ' אוניברסיטת בן גוריון** (לא פורסם, 16.04.2008).

¹⁰⁸ בימים אלה מונחות על שולחן הכנסת הצעות חוק, המבקשות להעניק חנינה ל-400 מפגינים מתקופת ההתנתקות, אשר ביצעו את העבירות המיוחסות להם מתוך מניע של התנגדות ליישום תוכנית ההתנתקות.

תשומת הלב שניתנה למתנגדי ההתנתקות, שהרשויות גילו בשלב מסוים הבנה למחאתם, איננה מנת חלקם של מפגינים ערבים שמחו נגד אירועי דמים שגבו את חייהם של מאות מבני עמם, ילדים, נשים וגברים.

רשויות החוק חברו יחדיו וטבעו את המונח אפס סובלנות, שמצא את ביטויו עד מהרה בדיכוי פעולות מחאה לא אלימות של מתנגדי המתקפה, במעצרים קולקטיביים, בהנחיות חסויות, בהגשת כתבי אישום, באלימות שוטרים, בהחרמת אוטובוסים ובחקירות שבי"כ. אנשים שלרובם העבריינות איננה דרך חיים, מצאו עצמם במהרה מאחורי סורג ובריח לתקופות ממושכות, אך ורק בשל רצונם להביע מחאה נגד מתקפה צבאית אכזרית ובלתי מוצדקת בעליל.